

Waldorf Óvoda

OM: 201246

1162. Budapest, Hársfa u.58

PEDAGÓGIAI PROGRAM

Programunk a 2012-ben megújított Waldorf-óvodapedagógiai program adaptációja

Az óvoda pedagógiai programja az alábbi törvényi előírásoknak megfelelően készült:

- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény
- 20/2012. (VIII. 31.) a nevelési–oktatási intézmények működéséről szóló EMMI rendelet
- 363/2012. (XII. 17.) az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló kormányrendelet
- 1997. évi XXXI. tv. a Gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról
- 2012. Waldorf-Óvodapedagógiai Program

Tartalomjegyzék

Bevezető	3
Óvodánk sajátos arculata	3
Óvodai nevelésünk célkitűzései	4
Célunk	4
Küldetésnyilatkozatunk	4
Óvodai nevelésünk alapelvei	5
A Waldorf pedagógia emberképe	5
A kisgyerek	6
A kisgyerek, mint világra nyitott érzékszerv	6
Az óvodáskor sajátos képességei	7
Az utánzás	7
A játék	8
A fantázia	9
Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyermekkorban	9
Az iskolaérettség	10
A Waldorf óvodai nevelés alapgondolatai	12
A Waldorf óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ	13
Ritmusok a Waldorf óvodában	15
Az ünnepek ritmusa	15
Az év ünnepei	17
A hét ritmusa	22
A nap ritmusa	24
Nyitva tartás, szünidők	26
A Waldorf óvodai élet tevékenységformái	27
Munka jellegű tevékenységek, háztartási, kerti munkák, kézművesség	27
Mese – bábozás - babázás	29
Zene – ének - vers	31
Szép mozgás – aritmikus játékokban	33
Képkötés és formázás	34
Festés	34
Gyurmázás, plasztikus formálás	35
Gyapjúkép készítés	36
Sütés, mint formálási tevékenység	36
Rajzolás	37
Szabad játék	37
A Waldorf óvodapedagógus feladatai	38
Tervezés és visszatekintés	38
Gyermek megfigyelés, gyermek megbeszélés	39
A konferencia	39
Gyermek és ifjúságvédelem	40
Differenciálás, inklúzió, integrálás	41
Kapcsolattartás	43
Együttműködés a szülőkkel	43
Kapcsolattartás külső partnerekkel	44
Az óvoda működési feltételei	46
Személyi feltételek	46
Tárgyi feltételek	46
A berendezés	47
Érvényességi rendelkezések	49
Legitimációs záradék	50

BEVEZETŐ

A Tündérrózsa Waldorf Óvoda nevelési programja az OKI által minősített, akkreditált Waldorf Óvodapedagógiai Program (WOP) alapján készült. Annak szellemiségét, irányelveit, céljait teljes mértékben sajátunknak tekintjük, és a gyakorlatban a lehető legteljesebb mértékben alkalmazni kívánjuk.

A Waldorf-óvoda a gyerek ismeretéből - életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből - kiindulva biztosítja a kisgyerek számára az egészséges fejlődést, az egészséges életmódot.

A Waldorf-pedagógia egészét megalapozó élettani, orvosi, pszichológiai és antropológiai ismeretek mellett a Waldorf-óvodapedagógiában a több évtizedes gyakorlati tapasztalatok mélységeiből nyert felismerések is igen nagy súllyal jelen vannak. Mindezzel az ember belső lényét és fejlődését helyezi központba.

A Waldorf-pedagógia filozófiai háttere a Rudolf Steiner által a századelőn kidolgozott emberismeret, az úgynevezett antropozófia (Antroposz-szófia /görögül/ = az emberre vonatkozó bölcsesség).

ÓVODÁNK SAJÁTOS ARCULATA

Óvodánk működése a Waldorf-szellemiséghez igazodva a szülők összefogásán alapszik. Az alapítást végző szülői közösség tagjaiban egy valami biztosan közös volt: fontosnak tartották, hogy létrejöjjön egy Waldorf szellemiségű óvoda a lakóhelyükhöz közel!

Az óvoda a XVI. kerületben, kertvárosi részen, csendes családi házas környezetben található. Az épület nagy, világos termeivel, tágas fás udvarával, ideális lehetőségeket biztosít az óvodás gyermekek egészséges testi, lelki fejlődéséhez.

Óvodánk kétszobás óvoda, mely a Waldorf pedagógiai elveit követi: a gyermekek egyéni fejlődéséi ütemét messzemenően figyelembe veszi, nyitott, toleráns, elfogadó magatartást igyekszik tanúsítani és erre nevelni az ide járó gyermekeket. Csoportéletünket a családis hangulat, hagyományörzés jellemzi.

Összesen 50 kisgyermeket tudunk fogadni. Csoportjaink vegyes életkorúak.

Az egyik csoportunk, hagyományos Waldorf csoportként működik, azaz 7.00-13.30 óráig tart nyitva, míg a másik csoportnál az egész napos lehetőség is nyitva áll, 16.00 óráig.

A gyermekek első és egyik legmélyebb öröme az óvodában társakra lelteni, új barátokat megismerni. Óvodánkban az óvónők összehangolt erőfeszítéseket tesznek a csoport összeállítására, mely a legideálisabb esetben egy erős társadalmi szervezetet tükröz. Rendkívül fontosnak tartjuk Rudolf Steiner társadalmi megújító eszméjét is, mely messze előre mutatóak, s tudatosan fordul a közösség mellett az egyén igényei felé is. Ezért a csoport összeállításánál törekszünk a minél egészségesebb, kiegyensúlyozottabb kialakításra. Ügyelünk a nemek arányára, életkori összetételre, vélhető temperamentumok kiegyensúlyozottságára, előre vetítve egy dinamikusan működő óvodai csoportot.

Az óvoda közösségét a családok, a gyerekek és az óvónők együttese alkotja. Az együttműködés, a mindennapi élet, az éves ritmus és a feladatmegosztás is ezt a szoros együttállást mutatja. A családok aktívan részt vesznek a közösség életében, az óvodához kapcsolódó munkákban, és természetesen az ünnepeken.

A két csoport együttműködik a közös területeken. (Óvoda udvar, közös teherviselés)
Jelenleg délelőtt négy, délután egy képzett, a Waldorf-pedagógiában nagy tapasztalattal rendelkező óvónő van a gyerekekkel.

Ajánljuk ezt a programot minden kisgyerekes családnak, érdeklődőnek, amely nemcsak a gyermekek óvodás éveiről szól, hanem annál tovább mutat: erős közösséget kovácsol, akinek tagjai még évek múltán is visszatérnek a közösségbe, részt vesznek a nyitott óvodai ünnepeken.

Jó szívvel ajánljuk, akik nyitottak és elfogadóak a Waldorf-értékek iránt, akik számára biztonságot jelent egy egyéni ritmusú, nem siettetett fejlődési út, és akik elkötelezettek a közösségi élet és szerepvállalás iránt.

Személyi feltételeink

Az óvoda teljes nyitva tartási idejében a gyermekekkel történő foglalkozások mindegyikét óvodapedagógusok irányítják.

Óvodapedagógusaink nyitottak az önművelésre, a továbbképzésekre, és az így megszerzett ismereteket hatékonyan építik be a mindennapi nevelőmunkába.

Munkatársaink személyiségvonásainak legfontosabb jellemzői: elfogadás, hitelesség, tapintat és az empátia.

Az egyes gyermekcsoport életét két Waldorf óvodapedagógus együttesen irányítja.

A feladatokat összehangoltan és együttesen, megosztva tervezik és végzik.

Pedagógiai elveiket, nevelési gyakorlatukat a helyi óvodai programunknak megfelelően egyeztetik.

A nevelő munkáért az intézmény vezetője és valamennyi óvodapedagógus felelős.

ÓVODAI NEVELÉSÜNK CÉLKITŰZÉSEI

Célunk

A gyermek fejlődő belső világát védeni, ápolni és erősíteni kell, hogy testileg egészséges, lelkiileg szabad, szellemileg kreatív legyen, képessé váljon arra, hogy környezetét emberségesebbé tegye. Fontosnak tartjuk, hogy gyermekeink toleráns, elfogadó, befogadó, egészséges lelkületű emberekké válhassanak és ehhez a mintát pedagógusaink személyisége is közvetítse.

Küldetésnyilatkozatunk

Hisszük, hogy az első hét év egyedülálló időszak az ember életében, ezt tiszteletben tartjuk, elég időt adva a gyermek egyéni fejlődési ütemének, a kor erőit támogatjuk és ápoljuk.

Rudolf Steiner pedagógiájával dolgozunk, melyben hisszük, hogy a gyermek nem csupán fizikai, hanem lelki és szellemi lény is.

A gyermekek környezetében értelmes munkát és a kreatív játékot inspiráló környezetet teremtünk, amelyre mint alappillérekre lehet az egészséges életet építeni.

Rendkívül fontosnak tartjuk a szociális készségek „fejlesztését”, hogy a gyerekek minden nap egymással kapcsolatba lépve bontakoztathassák képességeiket.

ÓVODAI NEVELÉSÜNK ALAPELVEI

Prioritást élvez az óvodáskorra jellemző utánzásos tanulás, ami az óvodapedagógus mintaképül szolgáló tevékenysége által fejlődik ki a szabad játékban.

Segítjük, hogy a gyermekben természetes erők szabadon fejlődjenek a különböző tevékenységekben.

A természetes anyagokból készített egyszerű játékeszközök komplex élményeket nyújtanak a gyermek érzékelésének, fantáziájának, játékának.

Művészi tevékenységekkel gazdagítjuk a gyermek alkotókészségét.

Az ünnepek, mesék, versek, dalok adják az óvodai élet tartalmát, és gazdagítják szókincsét.

Az óvoda életét meghatározza a hagyományos családi háztartás tevékenységköre.

Az óvodai csoportjainkban a gyermekek élő közösséget képeznek, amiben minden személyiség kibontakoztatására szükség van, ezek a folyamatok ébresztik fel a gyermek szociális érzékelő képességét.

A WALDORF-PEDAGÓGIA EMBERKÉPE

A Waldorf-pedagógiának az európai hagyományokban gyökerező antropológiai felfogása az embert - az emberi lény legbensőbb magját - transzcendens eredetű individualitásnak tekinti.

Minden individualitás egyetlen és egyszeri. Nemcsak minden ember ujjlenyomata különbözik, hanem én-struktúrája is. Ebben az értelemben az individuum rejtélyes, megközelíthetetlen mások számára, de saját maga számára is sokáig ismeretlen. Öntudatra kell ébrednie a világ és a többi ember megismeréséhez, fel kell fognia az individualitás szabadságát, amely egyben felelősségvállalás is. E felfogás szerint az emberi lét célja az egyén erőinek mind teljesebb kifejtése a világ, s a többi ember javára is.

A megtestesült és magát testiekben és lelkiekben kinyilvánítani törekvő individualitásnak vannak az életkorral változó megismerhető, regisztrálható törvényszerűségei. Mind testi, mind lelki, mind szellemi értelemben leírhatóak és nyomon követhetőek ezek a változások, amelyek meglehetősen határozottsággal különítik el az egyes életkori szakaszokat egymástól. Más-más szükségletek és képességek lépnek fel az egyes életkorokban, ezen túlmenően jellegzetes alkati, temperamentumbeli sajátosságok is felismerhetőek.

A nevelés s majd az önnevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy az ember a fejlődési útján egészségesen haladva, a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy képes legyen kiválasztani a személyiségének megfelelőit.

Így váljon testileg egészséges, lelkiileg szabad és szellemileg kreatív emberré. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, környezetét ne visszautasítsa, hanem emberségesebbé tegye.

A kisgyerek

Rudolf Steiner szerint az élet valósága nemcsak azt foglalja magában, ami szemmel látható, hanem rejtett mélységeiben egy eljövendő állapotot is hordoz. Így minden gyereket, mint a „jövő csíráját” lehet szemlélni, aki az őt nevelő egyént arra indítja, hogy új képességeket fejlesszen ki magában: tanulja meg a jövő jeleit minden jelenségében, minden gyerekben felfedezni, megismerni, ápolni.

Ilyen értelemben a Waldorf-pedagógia, alapítója Rudolf Steiner szerint, az emberben élő szellemi individualitást a világban élő szellemiséghez akarja vezetni.

A kisgyerek, mint a világra nyitott érzékszerv

A kisgyerek érzékleteiben él. Minden, ami a környezetében történik, akarva-akaratlanul hatást fejt ki rá. A látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás benyomásai töltik ki belső világát, ezek irányítják és vezetik tapasztaló, megismerő tevékenységében. (S ezen túlmenően természetesen a „többi” érzéklet, mint például a nagy fontosságú egyensúly érzékelés, vagy a saját mozgásokat visszajelző kinezetikus érzékelés.)

A gyerek azonban nem csak a fizikai világot érzékeli, hanem a pszichikus világot is. Ezen belül elsősorban a számára fontos másik embert - az anyát, apát, testvéreket, majd az óvodapedagógust.

A Waldorf-pedagógia felfogása szerint a gyerek nem csak kommunikatív és metakommunikatív jelzésekben fogja fel a másik ember pszichikus állapotát, realitását, hanem mintegy közvetlenül is. Átéli - ha nem is tudatosan - olyan gondolatokat és érzelmeket, melyeket a környezetében élő, számára fontos személyek gondolnak és éreznek.

Az első években még nagyon közel áll egymáshoz a testi és a lelki fejlődés, és így számos kölcsönhatás figyelhető meg: ha szeretettel, figyelemmel, örömmel, pozitív érzéssel és gondolattal veszik körül a kisgyereket, akkor az, kedvezően hat az ő érdeklődésére, az érzékelés intenzitására. Egy inger gazdag, sok érzékszervet igénybevevő környezet előhívja a gyerek belső aktivitását, erősíti a tevékenységekben, mozgásban is megnyilvánuló „testi intelligenciáját”.

Nagyon fontos, hogy a gyereknek elég ideje legyen arra, hogy a saját tempója szerint tudja felfedezni a világot, feldolgozni tapasztalataiból származó élményeket, és elsajátítani a sokféle minőséget, különbözőséget mindegyik érzékszerv területén. A kisgyereket környező felnőtt világ felelőssége és egyben feladata, hogy biztosítsa az inger gazdag fizikális, pszichés környezetet és, hogy ne „csapják be” érzékleteibe. Ezért javasolt a természetes anyagok használata, a fajsúly és a felületi viszonyokat „tévesen” reprezentáló műanyagjátékokkal szemben (az állat szőrös, a fém fémes tapintású és nehéz, stb.), mindezen felül a nevelőnek megfelelő belső tartalmakkal - érzelmekkel és gondolatokkal - kell a gyerekek közé lépnie.

AZ ÓVODÁSKOR SAJÁTOS KÉPESSÉGEI: UTÁNZÁS - JÁTÉK – FANTÁZIA (1)**Az utánczás**

A kisgyerekkor tanulásának prioritást élvező formája az önkéntelen figyelem által vezérelt spontán utánczás.

Az utánczás első feltétele az érzékszervek megfelelő működése, a már születéskor elkezdődő érése és tagolódása. A kisgyerek nem tudja nem utánczni azt, amit érzel, átél, megtapasztal. Ilyen értelemben a kisgyerek „kiszolgáltatott” érzékelő és „kiszolgáltatott utánczó” - testi és lelki értelemben egyaránt.

Spontán utánczással tanulja meg a gyerek anyanyelvét. Ez olyan rendkívüli teljesítmény, melyhez hasonlóra a későbbiekben nem igen lesz képes. (Ha ezt a tanulási folyamatot direkt tanítással és korrigálással akarják serkenteni, az eredmény rossz is lehet: a gyerek később kezd el és esetleg rosszabbul fog beszélni.) Hasonló a helyzet a járás tanításával is: siettetés, erőltetés, iskolás értelemben vett tanítás mind ortopédiaileg, mind az egyensúly érzékelést illetően, mind pszichikusan káros. (A gyerek bizonytalanabban fog járni, nehezebben korrigál, így veszélyesebben esik.)

Az utánczásban a gyerek nemcsak a test mozgását és ügyességét utánczza, hanem - mivel a test és a lélek kisgyerekkorban még nagyon szoros összefüggésben áll - lelki folyamatokat is. A gyerek például az öregkor érzelmeiről is tapasztalhat valamit, ha egy öregember járását, mozgását, fejtartását utánczza. A felnőtt számára döbbenetes mélységben tudja beleélni magát a másik ember helyzetébe, mivoltába, lényébe.

A gyerek a cselekvést éli át, és ebből kiindulva kötődik érzelmileg a tapasztaltakhoz. Majd utólag fogja felfedezni a folyamatban megjelenő képzeteket és fogalmakat. A felnőtt a gondolkodással kialakított fogalmak és információk alapján mérlegeli cselekvésének lehetőségeit. A lelki képességek sora a gondolkodást, az érzést és a cselekvésben megnyilvánuló akaratot, motivációt illetően ellenkező irányulást mutat a felnőtt és az óvoda viselkedésében.

A kisgyerek nem a szóból tanul, hanem a szemlélődésből, tapasztalatból, cselekvésből.

A Waldorf-pedagógia egy olyan érzéket is elismer, amellyel a gyerek csak a szemlélt mozgásokat, cselekvéseket érzékeli és követi úgy, mintha ő maga is végrehajtotta volna ezeket. (Összefüggést lát ebben az értelemben a test mozgékonyasága és a később kifejlődött belső érzelmek és gondolkodás mozgékonyasága között.)

A kisgyerek tehát elsősorban utánczással tanul és ehhez megfelelő követendő mintákat kell látnia és átélnie maga körül. Látható, hogy a gyerekek mélységesen élvezik a cselekvésekben megnyilvánuló emberi munkát, a munkáját szerető és az azzal azonosuló ember látványát. A megfigyelt, átélt és megtapasztalt cselekvések sorrendjéből a gyerek leolvassa azok tartalmát és nagyon fontos, hogy ő maga fogalmazhassa meg az ily módon megszerzett tapasztalatainak értelemait és magyarázatait.

---

1. Megjegyzés: Utánczás – játék – fantázia = Tevékenységekben megvalósuló tanulás

Az utánzásos tanuláshoz és spontán érlelődésnek ezen sajátosságai az egész kisgyerekkort jellemzik, mintegy a hetedik életév fordulójáig, amikor az önkéntelen, igen intenzív, de könnyen elterelhető figyelem helyébe a sokkal kisebb hatékonyságú, de a tárgynál már megtartható szándékos figyelem lép, a gyermek képessé válik a szóbeli, verbális tanítás befogadására.

A spontán játékos tapasztalatszerzés mellett a gyermek ismereteit cselekvéses tanulással szerzi. Jellemző a gyermeki kérdésekre-válaszokra épülő ismeretszerzés a tanulás során valamint az óvodapedagógus által irányított megfigyelés, tapasztalatszerzés, felfedezés. A gyermek személyiségének kibontakozását az óvodapedagógus a tanulás irányítása során személyre szabott értékeléssel segíti.

A játék

A Waldorf-pedagógia nagyon komoly szerepet tulajdonít a gyermek játékának. A játszó gyerekekben megjelenő természetes erőket és képességeket óvni, ápolni és erősíteni kívánja.

A játék a kisgyerekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége.

Mint a pszichológiai kutatások eredményeiből tudjuk, a kisgyerek a külvilágból és saját belső világából nyert tagolatlan benyomásait játékában vetíti ki s ott újra szemügyre véve tagolja.

A játék szabad kell, hogy legyen, csakis így vezet céljához, az egyéni benyomások feldolgozásához.

A játszó gyermek örömmel és megelégedettséggel követi a belső világából fakadó indíttatásokat, melyek így egész szervezetét erősítik.

Ezt fizikai külsejében friss arcszíne, meleg keze, lába, csillogó szeme jelzi. A szabad játékban megjelenő, sokszor nagyon erős lelki és egyben testi aktivitás a keringési rendszer egészséges kialakulását is elősegíti. A gyermek belső indíttatása, akarata úgy jelenik meg szabad játékában, mint a tanulási és megértési vágy, a mozgás- és tettvágy, az érzelmi kötődés vágya, s alkotó erejének kifejeződése.

A gyermek nem kis felnőtt! A gyerekkor sajátos létforma, saját szükségletekkel és lehetőségekkel.

A Waldorf-pedagógia azt állítja, hogy a természetben található lehetőségek változásai és sokszínűsége adják a legjobb teret a gyermek különböző játékformáihoz. Komplex élményt adnak, amelyre a gyermek számára éppen szükséges játékkal reagál (érzékszervi, funkciós, explorációs, konstruktív játékok egészítik ki a szimbolikus és szerepjátékot).

A fejlődés folyamán változó játékformák megfelelő játékeszközöket igényelnek. Fontos, hogy a benti játékszerek is tartalmazzák a szabadban található, érzékszervek számára kínált változatosságot, hívják elő a gyermeki fantázia minél gazdagabb érvényesülését. A gyermek szabad játéka közben megismerheti a tárgyak tulajdonságait és saját akaratának és szabadságának határait is.

Eközben kipróbálhatja és megtapasztalhatja a megfelelő viselkedési formákat játszótársaival, és így fejlesztheti szociális képességeit.

A Waldorf-pedagógia összefüggést lát a gyerek, játék közben megjelenő magatartása s majdan a felnőttkori munkához kapcsolódó magatartása és életvitele között. Célja, hogy ebből az „átfűtő melegből”, amely erőként lép fel a gyerek játékában és jelzi valódi belső aktivitásának teljes kielégítését, minél többet mentsen át a későbbi életszakaszokra is.

A fantázia

A gyerekekben természetesen megjelenő erőket (teljes figyelem az érzékelésben, utánzásos tanulás, fantáziadús játék) úgy kell segíteni, hogy a gyerek szabadon tudja azokat felhasználni s ezzel fejleszteni.

Mindezekhez megfelelő környezet, tér és idő szükséges.

A modern élet szokásai és hatásai sokszor nem kedvezőek a gyermeki játék számára és a szabad tapasztalat megszerzésére. Nagyon szűk és kevés a szabad mozgástér, - főleg a városi gyerekek életében - miközben túl sok az élmény és az információ, amit feldolgozni „időhiány” miatt nem tudnak. Felgyorsult, rohanó világunkban kevés az idő arra, hogy a tárgyakkal, az emberekkel tartós kapcsolatot teremtsen a gyerek és érzelmi kötődést alakítson ki.

A technikai fejlődés folyamán áttekinthetelenné vált az emberi munka érzékelhető folyamata. (Évtizedeken át a gyerek közvetlen környezetében, szeme láttára folytak a mindennapi létfenntartó tevékenységek, a tehénfejéstől a kenyérsütésig; a fonalak fonásától a szövéséig.) Ma már az óvodáskorú gyerek is a megfelelő tapasztalatok hiányában a televízióra, könyvekre, magyarázatokra, tanításokra szorul, miközben az életkorának megfelelő tanulási módszer (utánzásos tanulás, szabad játék) nem érvényesülhet. A felnőttek világából származó divatáramlatok kényszerítően irányítják, torzítják el a gyerek fantáziáját: élményekhez csak a megvásárolható holmik által juthat.

A mese a fantázia táplálója, a maga törvényeivel erkölcsi útmutató. Ha a mesének nincs valóságos viszonya az örök emberi lelki tartalmakkal, akkor a fantázia öncélúvá válik, nem ad lelki táplálékot, fantasztikum lesz, s ezzel károsítja a gyerek belső világát.

A fantázia, mint elemi gyerekkori képesség, mint a játékot megváltoztató „elvarázsoló” erő eleveníti és mozdítja meg a gyerek belső világát. Ennek tisztaságát - kapcsolatát a valódi pszichikus világgal - biztosítani és őrizni a felnőtt feladata.

Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban

A Waldorf-pedagógia nagyhatású fejlesztő erőnek tekinti ebben a korban a gyerek spontán aktivitását (akaratát), amely külső és belső cselekvésre indítja őt, s arra vezeti, hogy felépítse testi és lelki erőit. A fizikai, az érzelmi, a szociális és az értelmi fejlődés számos tényező együtthatásaként jelenik meg az utánzás és a játék fejlődésében.

3 éves kor körül: Az öntudat ébredése: a gyerek felfedezi a saját lényét és az őt körülvevő világ közötti különbséget. Még úgy gondolkodik, ahogy a környezete. A játékban még nem együttműködő, mindent szeretne birtokába venni és kipróbálni. Érzelmeiben a környezetétől függ, mindent átvesz és mindenre reagál.

A 3. és az 5. életév között: Két új képesség jelenik meg: a gyerek fantáziája (belső képteremtő képessége) és az emlékezet gyerekkori formája. A totális utánzás gyengül és a fantázia segítségével változtatni kezd azon, amit megél. A sajátját - ami rá jellemző, ami belülről fakad - már bele tudja vinni a dolgokba. Bizonyos távolságtartás lép be a környezete és ő közé, kialakul a függetlenség elemi formája. A gyerek reagál a környezetéből jövő ingerekre, fantáziadús játékával építi belső világát. Külső dolgok és tárgyak adják a játékötleteit.

Céltól független tevékenységeket is végez, vagy nagyon gyorsan terv nélkül változtatja célját; három-négy évesen kezdi el felfedezni a másik embert, de még mindig saját magát figyeli, kezd adni-venni, elosztani, ehhez a szükséges tapasztalat öt éves kor körül fejlődik ki.

Az 5. és a 7. életév között: A gyerek végtagjai egyre ügyesebbé válnak. Aki eddig fantáziadúsan és kreatívan játszott, krízist él meg, mert hiányozni kezdenek - fogyóban vannak - az ötletei. Külső dolgok közvetlen indítása helyett fokozatosan mutatkoznak meg a jelei annak, hogy maga tervezi a játékát. A belső képben kidolgozott előzetes elképzelés szerint keresi ki a gyerek a megfelelő anyagot és tárgyat a játékához, amely még mindig szoros kapcsolatban áll élményeivel és tapasztalataival. Érzéket fejleszt ki a többiek szükségletei iránt, másokért, másoknak is csinál dolgokat.

Az iskolaérettség

A Waldorf-óvodából kilépő gyerek erre irányuló külön erőfeszítés nélkül iskolaérett. Ez az érettség megnyilvánul mozgásában, játékában - annak sokféle fent felsorolt formájában - a szociális életében és az ehhez kapcsolódó kommunikációban, az anyanyelv használatában, a környezet ismeretében, a számok világában, valamint a mesék, mondókák és versek birodalmában, való jártasságában.

A fizikai, testi változások a legszembetűnőbb jelei az iskolaérettségnek, melyek ebben az életkorban radikálisan jelentkeznek a gyerekeknél:

A test arányai megváltoznak, s ennek következtében a gyerek fizikai képességei is. Nem csupán a nagy, aktív mozgásokban jelennek meg új elemek, mint például az, hogy tud szökdecselni, fél lábon ugrálni, labdát dobni és elkapni, masírozni, hanem a legaprólékosabb mozgásokban is finomodik az ügyessége, tud már csomót és masnit kötni, gombolni, varrni.

A szociális viselkedésben is fejlődés tapasztalható. A gyerek belső világa erősebb lesz a külsőhöz képest. A játéka céltudatos és tervezett, a tárgyakhoz való kapcsolódása megváltozik, konkrét célokra inkább a speciálisan erre készített eszközök megfelelőek számára.

A barátságai már hosszabb ideig tartanak, elfogadott tagja az egész csoportnak. Arra is van már érzéke, önuralma, hogy a másiknak szót fogadjon, ajánlott tevékenységbe is be tud kapcsolódni. A gyerek belső egyensúlya engedi, hogy a különböző helyzetekhez alkalmazkodjon. Képes arra, hogy utasításokat hajtson végre, kötelességeket vállaljon, melyeknek teljesítése örömet szerez neki és önbizalmát növeli.

Alkotó tevékenységeiben is megfigyelhetjük az érettség jeleit. Rajzaiban törekszik a tudatos komponálásra, figyelme a vonalról a felületre, a színekre helyeződik át,

részletesebben kidolgozott emberformát rajzol, rajzaiban megtalálható a szimmetria.

Érzelmi élete is sokkal összetettebbé válik. Szereti elmesélni álmait, szeret sugdolózni, titkot tartani; mindez azt mutatja, hogy kezd különbséget tenni a külső és a belső világ között, a kívánság és a valóság között. Érzelmeit jobban kezeli, kevésbé adja át magát viharos érzéseknek, nyugodtabbá, kiegyensúlyozottabbá válik. Vágyik arra, hogy a felnőttben követendő és követhető tekintélyt lásson, akit szeretetből megajándékozhat bizalmával.

Gondolkodásában is új tartalmak jelennek meg. Az iskolaérett gyerek képes igazi kérdéseket feltenni, 10-15 percig koncentrálni szabadon vállalt munkájára, valamilyen feladatra, tárgyra, összefüggésekben gondolkodni, valamit pontosan megmagyarázni, folyamatosan tisztán beszélni. A gyerekben kialakul az ok-okozati gondolkodás, helyesen használja a múlt időt, emlékezete tudatossá válik. Mindezek képessé teszik őt arra, hogy a későbbiekben új gondolati struktúrákat fogadjon be.

Most már várja az iskoláskor tanulási formáit.

A WALDORF-ÓVODAI NEVELÉS ALAPGONDOLATAI

A Waldorf-óvodapedagógia a későbbi egészséges életvitelt akarja megalapozni munkájával, e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljes mértékben.

Minden egyes gyerekben megnyilvánul a sokrétű emberi természet, melyet az óvodapedagógus tisztelettel tanulmányoz. A pedagógus a gyerek megnyilatkozásaiból „tudja meg”, hogy mire van szüksége a gyereknek, s ezek nemcsak szóbeliek, hanem ugyancsak sokrétűek: ezek közé soroljuk például a test-meleget, az egészség-betegség jeleit, a lelki állapotok megnyilvánulásait s a tudati fejlődés megtapasztalható mozzanatait is.

Ez speciálisan kimunkált megfigyelést igényel, amely ítélet s előítélet mentes. Nem engedi a szabadon feltörő kritikát; sőt a nehézségeket leküzdő szeretetteljes együttélést vállal a gyerekekkel, amelyben a gyerek, emberi méltóságát megőrizheti.

A Waldorf-óvodai nevelés a gyerekben működő természetes erőket támogatja, úgy hogy a gyerek szabadon tudja azokat alkalmazni, fejleszteni. Ez szeretetteljes, meleg légkört kíván, amely biztosítja a megfelelő fizikai és pszichés környezetet, s kizárja a zavaró és erőszakos befolyásokat.

A cselekvés, az érzés és a gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvodapedagógus, amely nem engedi a túlterhelést, hanem védi a gyerek saját érésének és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyerek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon.

Óvni kívánja a gyerek fejlődő belső világát, fokozatos érlelődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyerek éppen tart, és megvárja, hogy a gyerek önállóan találja meg a következő lépését.

Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védettséget nyújt: Az óvodapedagógus törekszik megérteni a gyerek világát, s tiszteli alakult világvilágát.

Az óvodapedagógus tudatában van annak, hogy minden érzékelés kihív a gyerekből válaszként egy belső gesztust, megmozdulást, amit majd annak átélése után, képszerű, álmhoz hasonló szemléletben dolgoz fel. Ha ezt a folyamatot nem sűrgetik, akkor a természetes érési folyamatok biztosítják a sajátos gyerekkori erők (teljes figyelem és nyitottság, fantázia, kezdeményezés - mint akarati erő, eredetiség és szociális érzés) átmentését a későbbi életszakaszokra is. A külső, a nevelő által gyakorolt vezetést a gyereki személyiség belső vezéreltsége helyettesíti, amely vezetés alapot képez a szabad önismeret által meghatározott közösségi élethez.

Az óvodapedagógus kívárja azt az időpontot, amikor a gyerek maga kezd cselekedni.

A Waldorf-óvodapedagógia ebben az életkorban mellőzni szeretné:

- A példakép és tapasztalati tartalmak hiányát.
- Az idő előtti, túl korai fejlesztést.
- A tevékenységekben vagy más módon megnyilvánuló egyoldalúságot.
- A gyereket körülvevő s rá ható idegességet, hajszoaltságot, - ebből fakadóan - a kezdeményezési kedv hiányát.
- A rossz (beteg) példák követését, s ez által a nem egészséges testi-lelki diszpozíciók megtanulását.
- Az elidegenedést (például a természeti és az emberi világ, az ember és ember közötti kapcsolatok átláthatatlanságát; az emberi munka és a mindennapi szükségletek közötti összefüggés megtapasztalhatatlanságát).
- A magányosságot (ha a gyerek nem oszthatja meg belső élményeit mással).

A Waldorf-óvoda, mint burok - érzelmi biztonság - áttekinthető világ (2)

A tárgyi, a szokásbeli, az érzelmi és a tartalmi környezet bölcsője kell, hogy legyen a gyerekek fejlődésének, játékának és tanulásának.

A Waldorf-óvoda minden apró mozzanatával a kisgyerekek életformáját szolgálja. Igyekszik jó minőségű táplálékot adni a gyerekek testének, lelkének, egész személyiségének.

A gondozás szeretetteljes tevékenységei: a testápolás, a táplálkozás, a melegen tartás, az öltöztetés-öltözködés nemcsak a gyerekek fizikai szükségleteit elégítik ki, hanem egyben a lelkét is ápolják, növelik biztonságérzetét.

Ezt az „anyai” gondoskodást a Waldorf-óvodában az óvodapedagógus tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának, meghatározó része: e tevékenység közben folyamatosan tájékozódhat a gyerek állapotáról, testi és lelki közérzetéről. Kis rítusok alakulhatnak ki e szokásos teendők körül. Fejlődése során a gyerek egyre önállóbban látja el testi szükségleteit, majd az óvodapedagógus mintáját követve, ő is felajánlja segítségét a kicsiknek. A családi kapcsolat az egész csoportot átöleli.

A Waldorf-pedagógia az érzelmi biztonság fontosságát hangsúlyozza a kisgyerekek pszichikus és mentális fejlődésében.

Ezt az érzelmi biztonságot elsősorban természetesen a családnak kell megadnia, de meg kell, hogy adja a gyereket fogadó első intézmény, az óvoda is, mely az anyát követve egyfajta szociális anyaökl szeretne lenni a kisgyerekek számára.

Áttekinthetővé tesszük a mindennapi cselekvések világát a gyerek körül. A gyerek látja a felnőtt tevékenységében, hogy mi miből lesz (kenyér a búzából, baba a fadarabból, stb.), így a későbbi életkorokban is otthonosan mozog az őt körülvevő világban, s nem lép fel az áthatolhatatlan elidegenítő érzés.

A Waldorf-óvoda az életünket és világunkat átszövő összefüggéseket megkísérli érzékelhetővé és tapasztalhatóvá tenni a gyerek számára.

Óvni szeretnénk a gyerekkort, hogy a gyerek csak lassan ébredjen fel a kreatív erőket felszabadító, „kép dús” gyermeki álmvilágból. Ennek az a célja, hogy az „ébredés” után viszont valóban önállóan, biztosan, erőteljesen, éberrel tudjon élni a világban.

A Waldorf-nevelés a gyerek individuális fejlődését differenciált módon segíti, és módot nyújt lényének a közösségben való kibontakoztatására is. Lehetőséget ad valódi közösség létrehozására, melyben minden gyermeki személyiségre szükség van. Ezáltal, hogy „mindenkinek” van szerepe, „mindenkire szükség van” élmény és a szolidaritás érzése végigkíséri őket kibontakozó életük során.

Csoportjaink életkorilag szándékosan mintegy egyharmad-egyharmad- egyharmad arányban foglalják magukban a három óvodai „évjáratot” (ezek az úgynevezett vegyes életkori csoportok). Ezzel egyrészt nem törik meg a család természetes közegét (testvérek), másrészt a felnőtt és kisgyerek között a nagyobb gyerekekben kitűnő közvetítőket találunk, akik a csoport szokásait, ritmusait, napirendjét is teljesen természetes módon hagyományozzák át - az utánpótlás által - az utánuk következőkre. Az óvodapedagógus által gyakorolt nevelési stílus, módszer is a gyerek utánpótlási képességére épül. Követendő mintát nyújt a mindennapokban a maga tevékenységével, cselekvés-soraival, érzelmeivel, gondolataival.

Megteremtjük azokat a valós helyzeteket, amelyekben a gyerekek saját igényeik szerint megtalálják magukat. Ha kívülről nem zavarják a gyerek önbizalmát, egyre növekvő önállósággal maga jelzi fejlődését: egyre több belső és külső aktivitást mutat, egyre jobban ő is követendő mintává válhat a többi gyerek számára. Mindez csírája egy későbbi, kreatív, az életben természetesen eligazodó személyiség kialakulásának.

Az óvodapedagógusaink saját személyiségüket állandóan fejlesztik, ezáltal eleven példával szolgálnak a fejlődésben lévő gyerekek számára.

RITMUSOK A WALDORF-ÓVODÁBAN

A kisgyerek saját testi ritmusai csak lassan válnak rendszeressé. Ezt a folyamatot úgy segítjük elő, hogy a gyerek életét mindig ismétlődő, rendszeresen visszatérő időbeosztással tagoljuk. Általában három év telik el az óvoda kezdete és az óvodáskor vége között. Elfogadott tény a vegyes életkorú csoportban, hogy minden gyerek máshol tart a fejlődésben, ezért tudásuk és képességeik nem lehetnek egyformák. Az óvodapedagógusból sugárzó felfogásból biztatást érezhet mindenki a maga számára arra, hogy mindenhez van elég idő, és mindennek eljön az ideje.

A Waldorf-óvoda tudatosan él a ritmikus ismétlés én-erősítő, szorongásoldó hatásával.

A témakörök, tevékenységek, művészeti foglalkozások, munkák, ételek, mesék, verses-daloz ritmikus játékok visszatérnek évi, havi, heti és napi ritmusokban. Egészséges változásban élhetik át a gyerekek az elfeledésből lassan felmerülő felismerést, az örömteljes várakozás szakaszainak végén a beteljesülést.

AZ ÜNNEPEK RITMUSA

Állandó ismétlődéssel térnek vissza az évkör ünnepei, a természet évszakonkénti változásai s az ezzel összefüggő emberi munkák.

(Megtapasztalják, hogy a tél után újra kibújnak a virágok, visszajönnek a fecskék, gólyák és ősszel mindez újra eltűnik. Mindenben átéli elemi és jelképes szinten a vallásos ünnepek érzelmi sorrendjét is, megjelennek az élet nagy állomásai: születés, halál, feltámadás - mindez kimondatlanul.)

Egy-egy ünnepen a mindennapi élmények tudatosan kiválasztva töltenek be egy kijelölt helyet és formát s ezzel majd újra visszahatnak a hétköznapiakra.

Rudolf Steiner szerint az ünnepek az év és az élet forduló- és csomópontjai, amelyek a világmindenség szellemiségével kapcsolhatják össze az embert.

A természet szüntelen körforgásában, az évszakok váltakozásában - tavaszi újulásban, nyári fényben, őszi érettségben, téli álomban - éli ritmusát. Mindez a ki- és belégzés ritmusát követi és megszabja az ember életét, munkáját. A Waldorf-pedagógia felfogása szerint alvás és ébrenlét, nyár és tél, a ki- és belégzés hasonló, egymást imitáló ritmusok, melyeknek az ember lényére gyakorolt hatását nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nevelés folyamatában sem.

- **A tavasz és a nyár:** kitágulás - kilélegzés, a megnyilvánulás és keletkező élet évszaka. A Föld ereje megmutatkozik: a rügyfakadás, növekedés, virágzás időszakát éljük.
- **Az őszi - tél** ellenkező előjelű: befelé fordulás, koncentráció, a Föld ereje is, így a növények is visszahúzódnak.

Óvodánkban ünneptől-ünnepig ezekkel a ritmusokkal összhangban próbál élni óvodapedagógus és gyerek. Születésnapokon és az év ünnepein nemcsak személyes élményt élhet meg a gyerek, sokkal többet a „közös emberit”.

Az ünnepek megformálását, bizonyos tradíciók segítik, melyek részben ősi, népi hagyományokhoz kapcsolódó „természetvallásos” megértésből, részben - a mi kultúránkban - keresztény szokásokból, részben pedig átélhető „kép”-ekből állnak.

Mivel a gyerek koránál fogva még nem értheti meg közvetlenül az ünnepek belső tartalmát, ezért az óvodapedagógus felelőssége ezeket a tartalmakat érzékekkel felfogható, átélhető formába önteni számára.

Az ünnepek megjelenítése minden évben új személyes viszonyt kíván az óvodapedagógustól az ünnepek időt álló tartalmával és a jelképekkel. Ezekkel a jelképekkel, (melyeket közvetlenül él át és ért a gyerek) akarja körülvenni őt a hétköznapi életben. Ezen a módon tudja az ünnepek mindenkor jelenidejűségét maga számára élővé, a gyerek számára átélhetővé tenni, az évszakokhoz, a természethez, a hagyományokhoz új kapcsolatot teremteni.

Ezenkívül a csoportszobában tükröződik az adott évszak hangulata és az évkörön belüli ünnep jellegzetessége.

Ez megjelenik:

- a képválasztásban, a szimbólumokban (egy-egy képzőművészeti alkotás reprodukciója, általában képeslapnyi nagyságban);
- a virág vagy a termés díszekben;
- a használatban lévő anyagok, terítők színeiben.

Mindezek helye az úgynevezett évszakasztal, amely egyben a gyertya helye is. Az óvodapedagógustól függően ez nagyon élő és élményt keltő sarok a gyerekek számára, ahol nap, mint nap találkoznak a mesevilággal is, az ünnep tartalmával, a szertartások áhítatával, közös együttlétek élményeivel, emlékeivel.

(Például: karácsonykor itt van a betlehemes figurák és a jászol helye; ősszel itt bujkálhatnak a törpék, majd tavasszal a tündérek jelenhetnek meg itt.)

A természet átélésében nem elég „visszafordulni” a természethez. Pontosan meg kell figyelni jelenségeit, elmélyülni bennük, azaz el kellene sajátítani egy bizonyos „természet érzéket”.³

A gyerekekkel való eleven kapcsolatában az óvodapedagógusnak lehetősége van a gyerektől tanulni: felfedezni a már ismert világot is, úgy mintha sose látta volna, átadva magát a megismerésnek, mely erőként segíti őt.

Az ünnepeknek akkor van értelmük, ha azok nem üressé vált formák - csak kikapcsolódások - hanem megszületik az emberben az ünnepet teremtő erő. Ez az erő él a hétköznapiok fáradhatatlan készülődésében, munkájában.

Ez a folyamat tevékeny, mégis türelmes várakozással teli. Van remény arra, hogy az ünnep eljön, és ragyogó fényével bevilágítja a környezetét és megszólít minket.

Minél hosszabb a ritmus, minél tovább kell várni, míg visszatér egy olyan jeles nap, mint például a gyerek születésnapja, névnapja, amit az óvodástársaival együtt ünnepelhet, annál nagyobb érzelmi töltéssel éli meg a várakozást, a beteljesülést, majd a rá való emlékezést is.

---

3. Megjegyzés: Környezettudatos magatartás kialakítása

Havonta egy illetve két ünnep tartalmával találkoznak a gyerekek:

- A gyermekek születésnapja
- Aratás – betakarítás – hálaadás
- Szent Mihály időszaka
- Szent Márton időszaka
- Advent – Szent Miklós
- Vízkereszt – Három király időszaka
- Farsang
- A tavasz kezdő napja
- Húsvét
- Mennybemenetel
- Pünkösöd
- Szent János időszak – a nyár ünnepe.

Egy-egy időszak ünneppel fejeződik be a Waldorf-óvodában, amelyre azt megelőzően hosszabb ideig „készülnek” a csoportok. A heti és mindennapi tevékenységekben bekövetkező egyre gyakoribb enyhe változásokból lehet érzékelni azt, hogy az ünnep közeledik már.

Az óvoda berendezése, színei, virág és növény díszei az évszakasztalon, a választott mesék, versek és dalok tartalma, a tevékenységek és munkák jellege - mindez együtt egyértelmű nyelven beszél a kisgyerek számára érzékelhető szinten arról, hogy milyen időszakban él ő éppen. A hét napjaihoz kötődő, mindig vissza-visszatérő azonosságok tagolják a hetet érzékletesen. Az óvodapedagógus mindezt nagyon tudatosan alakítja ki, úgy, hogy a változásokat a művészeti tevékenységek heti ritmusában is fel lehessen fedezni: a rajzolás, festés, sütés, gyapjúkép készítés és a viaszozás is tükrözi az adott időszakot, és egyben alapanyagul is szolgál az ünneplés eszközeihez.

Ezek így kapcsolódhatnak a heti művészeti foglalkozásokhoz például:

- lámpás a gyerek saját festményéből
- papírsárkány, pillangó a gyerek rajzából
- különböző formájú és fajtájú sütemények az ünnepekhez
- a betlehemes tál figurái viaszgyurmából
- angyalok, nyuszik, madarak gyapjúból.

Az év ünnepei az óvodánkban

„Az ünnepek az év tartóoszlopai, amelyek a világmindenség szellemével kapcsolnak össze bennünket.” (Rudolf Steiner)

A Waldorf óvodában, iskolában Rudolf Steiner útmutatásai, gondolatai segítenek nekünk, nevelőknek és szülőknek megérteni és átélni a keresztény ünnepek valódi üzenetét.

Ez a mai ember lelki-szellemi fejlődését tekintve az egyik legfontosabb feladat, mely által jobban megérthetjük önmagunkat és másképp tudunk fordulni a gyermekeinkhez.

A gyermekek nevelésében fontos szerepet játszanak a keresztény ünnepek. A keresztény

ünnepek belső tartalmát a gyermekekkel (életkori sajátosságaiknál fogva) nem lehet közvetlenül megértetni, ezért bizonyos szokások ápolása, képek és szimbólumok használata szükséges. Minden szokás és szimbólum élő kell, hogy legyen, fejezze ki az adott ünnep lényegét. A szimbólumok a csoportszoba díszítésében jelennek meg, legkifejezőbbben az ún. évszakasztalon. Az évszakasztal állandó, kiemelt helye a csoportszobának. Amikor nincs ünnep, a természettel való kapcsolattartást szolgálja – megjelenik rajta az évszakra jellemző növény, szín, kép, forma.

A Waldorf óvodai élet szerves része az ünnepekre való előkészület, az ünnepek átélése. Az örömteli tevékenységek hozzásegítenek ahhoz, hogy az élet kialakításának elemei, fogalmai, mint értékek jelenjenek meg a fejlődő személyiségben. Az ünnepre való készülődések, az ezekhez kapcsolódó tevékenységek az érzéketeken, az átéléseken keresztül közvetve és közvetlenül is hatnak a gyermekek beszédfejlődésére. Közvetve pl.: a különböző művészeti tevékenységekkel, a napi élethez vagy az ünnephez tartozó szokások, hagyományok ápolásával, a különböző kézimunkákkal, közvetlenül pedig a mesék, versek, dalok, mozgások egységével.

Az ünnepek, mint „témák” komplexitásukkal hatnak az érzékekre, az érzelmekre, az emlékezetre és így válhatnak élménnyé. Mivel az óvodai évek alatt rendszeresen van alkalmunk ezen ünnepkörök élményszerű átélésére, így az ismétlődések folyamatossága hatással van a későbbi életvezetés alakulására is.

Egy ünnep megrendezésénél lényeges, hogy a gyermekeinkkel közösen éljük át az ünnepvárás időszakát, ennek jegyében cselekedjünk és cselekedtessünk. Mindaz, amit teszünk, az az ünnepvárásban és az ünneplésben valós részvételt jelentsen.

Az ünnepek egy részét a családdal együtt ünnepeljük, más részét az óvodában, néhány azonban – Karácsony, Húsvét, Pünkösöd – otthon teljesedik be, az óvodában csak a készülődést éljük meg.

Az évkör ünnepei szorosan összefüggnek a természet változásaival, ritmikusan követik a Föld körforgását. Ez a ritmus a szervezetben, a légzés folyamatában is megfigyelhető, a ki- és belégzésben.

Betakarítás és hálaadás időszaka

A nevelési év kezdésekor ezzel az ünnepkörrel a természethez, a szokásokhoz kapcsolódva a betakarítással, a télire való begyűjtéssel, a befőzésekkel, és az ezekből adódó közösséget alakító tevékenységekkel kezdjük el az óvodai életet. Ilyenkor a gyerekek maguk is hoznak különféle terméseket, gyümölcsöket, színes faleveleket. Nap, mint nap köszönetet mondunk a föld gazdagságáért, a világ sokszínűségéért.

A reggeli körök alkalmával a gyűjtött termésekkel kapcsolatosan, az otthoni és természetesen a közösen átélt élményeinkről beszélgetünk.

Ezt a bőséges időszakot szeptember végén a betakarítás-ünnepel zárjuk. Ekkor fogyasztjuk el az ünnepi, közösen készített első cipókat.

Évszakasztalunkra és köré gyűlnek a szép formájú termések, kalászkok, zöldségek, gyümölcsök. Az itt összegyűlő finomságokat folyamatosan felhasználjuk.

A vázákba érkeznek az ős legszebb virágai, és megjelennek a bogyók, gombák, tobozok is.

Az ünnep lezárásaként a hálánkat fejezzük ki a természetnek, így alakítva a gyermekekben a természet iránti szeretetet és tiszteletet. A mélyen érzett hálaérzés később az iskolás gyerekeknél szeretetképessé alakul át, az ifjúkorban pedig tovább alakul cselekvési kedvvé, kötelességtudattá.

Szent Mihály időszak

Miután az őszi időszak termény betakarításán túlvagyunk, ezen évszaknak egy másik fontos ünnepe felé szeretnénk fordítani figyelmünket. A napok észrevehetően rövidülnek, azaz a külső napfény egyértelműen csökken és az életerők visszahúzódnak a természeti folyamatokból.

Mihály nap az őszi nap-éj egyenlőség környékére esik. A fény szónak fizikai, lelki és szellemi jelentése van. A fény fizikai szinten elektromágneses sugárzás, fotonok összessége. Éteri vagy vitális szinten az építő, gyógyító folyamatokat jelenti, lelki szinten pedig az összes pozitív építő érzelmi hatást.

A Mihály ünnep, a jövő, az önmagát megteremtő, szabadságát kivívó, egyensúlyban lévő-ember jelképe.

Mihály-ünnep időszakában, erőt és bátorságot gyűjtünk ahhoz, hogy az egyre hosszabb éjszakák és rövidülő nappalok idején megtaláljuk bensőnkben a fényt és a meleget, szembenézzünk saját belső sárkányunkkal.

Ebben az időszakban a gyerekeket valamilyen - életkoruknak, képességeiknek megfelelő - próbatétel elé állítjuk, amely során megtapasztalhatják saját fizikai erejüket, valamint a fény és sötétség változását a természetben. Szimbólumként megjelenik Mihály arkangyal mérlege. Történeteket, meséket hallgatunk hősokról, akik mihályi erő segítségével birkóztak meg feladatukkal. Szent Mihály a sárkányt győzte le, az ember a félelem sárkányával veheti föl a harcot. Szent Mihály napjának ünnepe éppen ezért a gyerekeknek bátorság-próba formájában tapasztalható meg. A pedagógusok döntik el, milyen formában történik a próba. A gyerekek a próba folyamán a négy elemmel találkoznak (föld, levegő, víz, tűz).

Szent Márton időszak

November 11-én a lámpás ünnepünkön Szent Mártonra emlékezünk (szül. 316.), aki személyesen valósította meg az Újszövetség ígét: „Amit a legkisebb testvéreim közül egygel tettetek, velem tettétek.” (Máté 25,40) Ezért lett

Márton a keresztény testvéri érzés példája, aki megosztotta köpönyegét egy koldussal. A lámpás ünnepet közösen ünnepeljük a családokkal. Ilyenkor a meggyújtott lámpásainkkal, rövid sétát teszünk az erdőbe.

Olyan ez, mintha a gyermekek a távozó napfényből ajándékba kaptak volna még egy utolsót, amit gondosan vigyázva, énekelve maguk előtt hordoznának kis lámpásaikkal.

Az ünnepre készülünk az őszi szünet utáni héttől. Márton legendáját idézzük fel délelőttönként a reggeli dramatikus játékunk folyamán egy rövid történettel, és megfestjük a lámpás alapjául szolgáló papírt.

Az ünnepkör másik jelképei a törpék. Ők azok a lények, akik a földben a gyökerek közt élnek, kristályokat, nemesfémeket fényesítenek, csiszolnak, hogy megőrizhessék bennük a nap fényét, melegét a számunkra. A földbe visszahúzódnó szellemi erőket jelképezik, a kincsek, amiket őriznek, a föld mélyére levitt fényből születnek.

Ilyenkor szívesen tisztogatunk gyökeret, farönköket, és csiszolunk köveket a gyermekekkel az épülő kis manóvárainkba.

Advent

Advent a keresztény kultúrában a várakozás ideje. Várakozni pedig annyit tesz, mint elkészíteni magunkat a találkozásra. Minden találkozás egy misztérium, egy kicsiben

megélt szembesülés és egyesülés, melynek csak tudatunk és moralitásunk szabhat határt.

A karácsonyi szent megszületés egyben lelkünk újjászületésének is lehetőséget ad oly módon, ami csak erre az időszakra jellemző. Ezen hetek különös jelentőségét elődeink is felismerték már és advent négy hetéhez a négy archaikus erényt kapcsolták, melyekre az adott időben különösen ügyeltek.

A gyermekeket saját példánk által hangoljuk rá a jó szokásokra, tanítjuk a gyakorlandó magatartásokra, ezzel készítetve utánpótlást rájuk. Például a várakozás, és a türelem.

Reggelenként közösen a szülőkkel karácsonyi énekeket énekelünk az adventi koszorúnk körül. Így napról-napra egyre jobban ráhangolódunk az ünnepi hangulatra, és sorban meggyújtjuk az adventi koszorú gyertyáit.

Szent Miklós észrevétlenül látogat el hozzánk, nálunk hagyva finomságokkal teli zsákját. Puttonyában találunk arany diót, mézeskalácsot, almát és sok-sok mogyorót, amit közösen fogyasztunk el a hideg napokon. Szent Miklós a Krisztusgyermek előhírnökeként jön, és nem, mint a morál megtestesítője, vagy nevelői segítség. Nem ítél, hanem örömet mutat.

A négy adventi vasárnapban világunk négyes számjegye köszön vissza. Négyes világunk így épül fel: a nehéz kövek birodalma, a szerves anyagok legfejletlenebb része; erre épül a növényvilág, afölött az állatok világa áll, és végezetül ezt megkoronázza az emberiség birodalma úgy, ahogy az a világ fejlődése folyamán kialakult. Ez a "mi" világunk... ezt a világot építjük, ápoljuk a kis adventi tálacskánkban.

Ünnepünk: Adventi kert – Adventi spirál

Maga az adventi spirál fenyőágakból, örökzöld növényekből spirál alakban kirakott forma, amelyben ősi szimbólumok jelennek meg.

Minden ember egyedül, almával és gyertyával a kezében végigjárja ezt a spirális ösvényt, és a spirál közepén elhelyezett nagy gyertyával meggyújtja a sajátját, amelyet kifelé haladva a maga választott helyre, egy ötágú csillagra helyez. Közben útját társai adventi dalokkal kísérik (gyermekek esetében), várakozással, csönddel, tiszteletben tartva az egyéniségét. Életutunk újrájára ez. Vissza tekintés a születésig.

Ezt az ünnepet külön ünnepeljük a gyerekekkel, és a felnőttekkel.

Az évszakasztalunkon és az adventi kis tálcánkban megjelenik a betlehemi jászol.

Nincs olyan gyermek, aki ne találna valamilyen kapcsolatot a jászol egyes figurái és önmaga között. Szívesen játsszák Mária, vagy József szerepét, vagy éppen pásztorok vagy báránykák akarnak lenni. Naponta eljátszott

Betlehemesünkben mindenki részt vesz, saját indíttatásból vállalva szerepét, nemtől, szereptől függetlenül.

Ha várakozunk, valamit visszatartunk, hogy a máskor elfolyó erőt tudatosan a választott, magasztos célra tudjuk fordítani. Adventkor ez különösen igaz lehet. Ha nem hagyjuk, hogy a világban tomboló, felforgató, „karácsonyi”örület elsodorjon bennünket önmagunktól, akkor erőfeszítéssel sikerülhet a lényeg felé fordulnunk. Érdemes figyelni a csendre, az egyszerűségekre, a tobzódás helyett a szerény önmegtartóztatásra hajlítani, míg el nem jön az, amire vártunk.

Figyelmünk irányának segítséget adnak a már említett erények:

1. hét	igazságosság	ásványvilág	fizikai test
2. hét	mértékletesség	növényvilág	éter test
3. hét	bátorság	állatvilág	asztrális test
4. hét	bölcsesség	ember	Én

Advent negyedik vasárnapja után van még pár nap, mielőtt elérkezne a Szent éjszaka. Ezeket a napokat pedig arra használhatjuk fel, hogy a lélek három fő területét: az akarat-, az érzelem- és a gondolatvilágunkat igyekezzünk egyensúlyban tartani.

Bizton számíthatunk arra, hogy ha bennünk megvan az igyekezet és a várakozó lelkület, kapunk hozzá segítséget is, hogy belsők betlehemi bölcsővé váljon, amit a Kegyelem megtisztelhet a Születéssel.

És ne felejtjük el, hogy „szeretet nélkül egy erény sem kedves Isten előtt” (Keresztes Szent János)

Vízkereszt – Három királyok

A karácsonyi ünnepkört a Vízkereszt zárja, a Három királyok időszaka.

A téli szünetből visszatérve elevenítjük meg délelőttönként a Három király történetét egy másik aspektusból. A Három királyok oldaláról közelítünk, mivel a Három királyok más minőséget jelenít meg a gyermekek számára. Ez a minőség az égi bölcsességet, a jövőbe látás tudományát jelenti. Így élhetik át a gyermekek a születés két pólusát.

Az ünnepkör másik része a Vízkereszt, vagyis a megkeresztelkedés, ami új lehetőséget hordoz. Ez a reménysugár a csillagok időszakát hozza el nekünk. A csillag az Isten Fiának szellemi jelenléte, amely a gyermekekre világított. Ezért ennek az ünnepnek a szimbóluma a csillag.

Ebben az időszakban a télre is odafigyelünk, és megpróbálunk minden a tél adta lehetőséget kihasználni a gyermekekkel, így közelítve a természethez (pl. jégfestés). A magyar hagyományokhoz kapcsolódva ebben az időszakban kezdjük el a gyermekekkel a gypajmunkákat a különféle fonások és körmöcskék segítségével.

Farsang időszaka

A farsang egy könnyedebb, felszabadultabb ünnepet jelent az év ritmusában. A kisgyermek játékában nap, mint nap megjelenik a szerepjátszás. Ezért a farsangi ünnepen nem a jelmezé a főszerep, hanem a hangsúly a farsangi témán (pl. mesterségek, mese, állatok, erdő lakói, évszakok stb.), és a mulatságon van.

Az anyukáknak köszönhetően a finom farsangi fánk sem hiányzik.

Télutó Tavaszelő időszaka

„Amikor a tél a maga hidegével és sötétségével, erős formaerejével, amely a hópelyhek kristályalakzatában is megmutatkozik, lassan mérséklődik és a jelentkező tavasznak elébe megy, akkor kezd a természet ismét ébredezni.” A fény érezhetően nő, szétárad az első melegség. A gyerekek is egyre inkább igyekeznek ki a szabadba.

Ha az időjárás engedi, a magas ágyásokba ültetünk. Bent a szobában is tavaszi színekbe borul az évszakasztal.

Húsvét

A húsvét tulajdonképpeni tartalma a halál és a feltámadás, melynek egyik szimbóluma a mag. Ezért csodálatos, és mély értelmű tevékenység a gyermekkel magot ültetni a Húsvétot megelőző időszakban.

Így készülünk a Húsvéti kis kertecskénkkel, melybe az ősszel leszemezett, és otthon őrzött búzát ültetjük a kis búzászsákjainkból.

A búzás kertecskénkben megjelenik a nyúl és a tojás is, mint a Húsvét örök szimbólumai. A nyúl az önzetlenséget jelképezi, a feláldozást. A krisztusi példát tehát így tudjuk közelívé tenni a gyermekek számára.

Amikor a szünet után először jönnek a gyermekek, tapasztalhatják, hogy itt az óvodában is Húsvét volt.

Az évszakasztal mellett egy fácská áll, melyre annyi tojás van felakasztva, ahány nap eltelt Húsvét óta. A fehér tojások egy kosárban várják, hogy húsvéti tojássá változzanak át, és felkerüljenek a fácskára. A Húsvét utáni 40 napot (Mennybemenetelig) érzékeltetjük a tojások akasztásával.

Mennybemenetel- Pünkösd időszaka

A Mennybemenetelkor arra emlékezünk, hogy Krisztus 40 napig jelen volt tanítványainál, majd a 40. napon új dimenzióba költözött. A Mennybemenetel napján a 40 színes tojás arany színűvé változik. Az ünnephez tartozó szimbólumok, melyekkel közel kerülünk az ünnep tartalmához: pillangó (a teljes metamorfózist szimbolizálják), pityang, szappanbuborék.

Mennybemenetel időszakában az idő múlását érzékeltetjük a gyerekekkel. Megfigyeljük az első bogarakat, pillangókat, virágokat. Pünkösdi kirándulásra megyünk, ahol virágok között járjuk a körtáncot. A gyermekeknek olajágra szállt gyapjúgálamb szimbolikája segít megérezni az ünnep hangulatát.

Nyárünnep

Röviddel Pünkösd után az üde zöld nyáriassá változik. Ebben az időszakban a természet teljes kibontakozását éljük át. Teljes birtokba vesszük az udvart, lehet pancsolni, vizezni, a homokozóba folyót és gátat építeni. Sok kedves gyümölcs érik, amiket a gyermekek nap, mint nap hoznak az óvodába, hogy közösen elfogyasszuk.

Az évet egy nagy, közös, vidám ünnepel zárjuk. Ajándékként a búcsúzó gyermekek szülei báboznak, majd a kertben mindenki próbára teheti ügyességét, kitartását különböző játékos feladatokkal.

A HÉT RITMUSA

Egy-egy időszak ünnepel fejeződik be a Waldorf-óvodában, amelyre azt megelőzően hosszabb ideig „készülnek” a gyerekek. A heti és mindennapi tevékenységekben bekövetkező egyre gyakoribb enyhe változásokból lehet érzékelni azt, hogy az ünnep közeledik.

Az óvoda berendezése, színei, virág és növény díszei az évszakasztalon, a választott mesék, versek és dalok tartalma, a tevékenységek és munkák jellege – mindez együtt,

egyértelmű nyelven beszél a kisgyermek számára érzékelhető szinten arról, hogy milyen időszakban él ő éppen.

A hét napjaihoz kötődő, mindig vissza-visszatérő azonosságok tagolják a hetet érzékletesen.

Az óvónő mindezt nagyon tudatosan alakítja ki úgy, hogy a változásokat a művészeti tevékenységek heti ritmusában is fel lehessen fedezni: a rajzolás, festés, sütés, gyapjúkép készítés és a viaszozás is tükrözi az adott időszakot, és egyben alapanyagul is szolgál az ünneplés eszközeihez.

Ezek így kapcsolódhatnak például a heti művészeti foglalkozásokhoz:

- lámpás a gyermek saját festményéből
- papírsárkány, pillangó a gyermek rajzából
- különböző formájú és fajtájú sütemények az ünnepekhez
- a betlehemes tál figurái viaszgyurmából
- angyalok, nyuszik, madarak gyapjúból.

Az évi, havi, heti ritmusok a Waldorf-óvoda étrendjében is megjelennek.

Havi változásban mindig az idényjellegű zöldségek, gyümölcsök szolgálnak táplálékkul, a hét napjait pedig a feldolgozott gabonafajták különböztetik meg.

Példa az **étkezésben** a heti rendre:

- hétfő – rizs;
- kedd – árpa;
- szerda – köles;
- csütörtök – rozs;
- péntek – zab;
- (szombat – kukorica;
- vasárnap – búza).

Heti művészeti tevékenységeinkre példa

- *Hétfő - Gyapjúkép készítése:* A sok színnel megfestett kártolt gyapjúdarabokat filclapokra téve készítik munkáikat a gyermekek. A „levegős” gyapjúból levegős, kevésbé kontúros kép születik. Kiállítás után az alkotások szétszedhetők, a pamacsok legközelebb újra használhatók.
- *Kedd - Festés:* Akvarell-technikával dolgoznak a gyermekek. Ez azt jelenti, hogy a jó minőségű papírt vízbe mártva, széles ecsettel színeket futtatnak szét a papíron. Csak a három alapszínnel (piros, kék, sárga) festenek. Így tudják megtapasztalni az alapszínek találkozásából születő összes többi színt is. Az egész festésben maga ez a színélmény a fontos, no meg a kontúr nélküli, egész lapot betöltő, lelket átmozgató kép.
- *Szerda - rajzolás:* Színes téglá formájú viaszkrétával rajzolunk. Lehet az élével, sarkával, oldalával különböző minőségű vonalakat, formákat létrehozni. Már az egész picikék (Baba-Mama csoportosok) is meg tudják fogni ezeket a színes téglákat. Minden rajzra gondosan ráírjuk készítője nevét és a dátumot, majd mindenki a saját rajzos dobozában gyűjti.
- *Csütörtök – Cipógyúrás és -sütés:* A gyermekekkel közösen tésztát készítünk az előző nap ledarált magvak lisztjéből. A tésztát pihentetjük, majd figyeljük növekedését. Amikor megkelt, az asztalt a teknőt körbeállva jól meggyúrjuk. A gyermekek a tésztából kis maréknyi darabot kapnak, melyet megformáznak és ebéidőben megesznek.

- *Péntek - Gyurmázás:* a formázáshoz élénk színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviaszgyurmát használnak a gyermekek.

A délutánosságról

A Waldorf-pedagógia a kisgyermek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyermek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba. A közösségekben kapott ingerek feldolgozásához a zavartalan feltételek elsődlegesen itt teremthetők meg, hiszen a kisgyermeknek maga a közösségekben való lét is tanulandó feladat, állandó figyelmet, alkalmazkodást kíván tőle.

Amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyermek, délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.

A délutánra való felvétel nem lehet automatikus, minden esetben egyéni, az egyes gyermekekre és családra vonatkozó döntést igényel.

Az óvónők és szülők személyes beszélgetésen vesznek részt. Az óvónők részéről fontos az alapos pedagógiai tájékoztatás a Waldorf-pedagógia általános, embertani szempontjairól, a délután rendjéről, valamint a szóban forgó gyermek személyes fejlődéséről, óvodai jelenlétéről. A szülők részéről pedig szükséges a helyzetük kellő feltárása, csak ezután következhet a közös mérlegelés.

A tudatos, körültekintő döntés meghozása után a gyermek is könnyebben elfogadja a hosszabb óvodai tartózkodást.

Délutánosság az óvodánkban

Óvodánk föl vállalja a dolgozó szülők gyermekeinek délutános ellátását. Ebédelés után, fogmosás következik, majd lefekvéshez készülődnek a hálósobában, saját ágygal és takaróval ellátott kis ágyakra. Egy szép dal közben betakarja a gyermekeket, majd mesét olvas az óvó néni.

Mese után mindenki elcsendesedve pihen vagy alszik. A pihenő idő végén az óvó néni halkán dúdolva ébresztgeti őket, kerülve a harsány, hirtelen mozdulatokat.

Amikor mindenki felkelt, kézmosás, uzsonna következik. Uzsonna után játszanak, míg a szüleik megérkeznek. A gyermekek távozása után az óvónő rendezzi a csoport- és alvós szobát.

A NAP RITMUSA

A kisgyerekek igénylik az ismert és áttekinthető ismétlődésekkel tagolt időrendet. A családban is fontos a kisgyerekek számára az étkezések, a lefekvések és felkelések, a séták és más tevékenységek tagolt rendje, ugyanúgy igénylik ezt az óvoda rendjében is.

A Waldorf-pedagógia a gyermek napját úgy tagolja, hogy a koncentráltabb tevékenységek után mindig egy szabadabb következik. Ez által ritmusa lesz a napnak, mint ahogy a lélegzésnél a ki- és belégzés váltakozik. Így lesz képes a gyermek egészségesebben élni, mélyebben aludni, sőt egészségesebben lélegezni fizikailag is. Ezek a folyamatok ugyanis jelentős mértékben függenek a lelki feltételektől.

Ha túl sok az élmény, és túl kevés a szabad játék, amiben fel tudná dolgozni az élményeket, akkor egészségtelenül elfárad a gyermek; ha viszont túl kevés az élmény, akkor unalom és érdektelenség lép fel, ilyenkor nem alszik elég mélyen és fáradtan ébred fel.

A napirend kiépítésében a szempontok a következők:

- Olyan rendszer alakuljon ki, hogy minden gyerek végig részt vehessen a csoport életében (az óvodai napnak közös kezdése és befejezése van). Az ettől eltérő, esetleg már a nyitást megelőző vagy a zárást követő ott tartózkodások mindig egyénileg megoldandó gyermekmegőrzési helyzetek legyenek.
- Egymás után következzenek inkább rövidebb időtartamú, az óvodapedagógus által „vezetett helyzetek”, és hosszabb „szabadon választott tevékenységek” (játék), felfrissítő váltakozásban.
- A különböző tevékenységek jellegét tekintve maradjon minden nap azonos felépítésű, de a tartalma a heti, havi ritmusokban változatosan térjen vissza. Természetesen legyen helye a kivételeknek és kivételes alkalmaknak.
- Vegyék figyelembe a délelőtti és a délutáni közötti minőségi különbséget.
- Óvodánkban a gyermekekkel igyekszünk minél több időt kint tölteni a szabadban, ezért napirendünkben az év folyamán apróbb (időrendbeli) eltérés lehetséges. Így a tavaszi és őszi napéjegyenlőség közti időt (tavaszi szünet végétől Mihály napig) előtérbe kerülnek a kinti tevékenységek, mint a kerti munkák, növény gondozás, terményfeldolgozás, famunkák.

Általános napirendünk (délutáni csoport):

7.30 - 8.30	Gyermekek fogadása szabad játék
8:00-12:15	Szabad játék, reggelizés, művészeti tevékenységek, mindennapos szervezett mozgás
	Rendrakás, testápolási teendők
	Reggeli beszélgetés, ritmikus körjáték
	Udvari játék, mozgásos tevékenységek
12:00-13:00	Testápolási teendők, ebéd
	Búcsúzás a hazamenőktől
13:00-15:30	Mese, készülődés a pihenésre, alvás, pihenés a délutánt igénybevevőknek
	Mosdóhasználat, uzsonna
16:00-ig	Szabad játék, művészeti tevékenységek, mozgásos játékok a csoportszobában és a szabadban.

Az 1-es csoport gyermekei 13.30-ig folyamatosan távoznak szüleikkel.

A 2-es csoport gyermekeit 13.00-kor egyszerre adjuk át a szülőknek.

NYITVA TARTÁS, SZÜNIDŐK

A gyermek valódi szomatikus és pszichés szükségletei ebben az életkorban egyrészt megkívánják a családon kívüli kapcsolatépítés lehetőségét, másrészt mintegy félnapos, de inkább négy-öt órás csoportban tartózkodás után feltétlenül szükségük volna arra, hogy visszatérhessenek személyes életükbe.

Az óvoda a szülők munkaidejéhez többé-kevésbé alkalmazkodva reggel 7 órakor nyit. Nem túl korán, mert a gyermeknek ki kell aludnia magát. Általában fél 8-kor érkeznek az első gyermekek, majd 8.30-ig mindenki megérkezik. Ennek az időpontnak a betartását azért kéri az óvónők, hogy a (minimálisan egy órai) benti szabad játékokra lehetősége legyen minden gyermeknek.

A Waldorf-óvoda igyekszik a szülőket arról tájékoztatni, hogy a gyermek érdeke megkívánná, hogy délben hazamehessen, mert maga a csoportban tartózkodás is fárasztó számára. Az volna a kedvező, ha a gyermekek az ebédet már otthon ehetnék meg, s a délutáni alvás után egy sokkal nagyobb és megnyugtatóbb személyes térben játszva és merengve dolgozhatnák fel a délelőtti élményeiket. Akinek nincs erre lehetősége, annak megoldott a délutáni pihenés az óvodában.

Mivel azonban a szülőre való várakozás igen nehéz a gyermekek számára, ezért a szülőket megkérjük, hogy minél hamarabb próbáljanak meg jönni a gyermekekért délután. Az óvodából 16.00-ig vihetik el gyermekeiket.

A ritmikus váltásokba és változásokba tartoznak a pihenők és a szünetek ugyanúgy, ahogy az alvás hozzátartozik az emberi természet ritmusához. Negyedévenként szüksége van a gyermeknek legalább egy-/kéthetes szünetre, amikor a gyermek az óvodában szerzett tapasztalatait beleviszi saját életébe és feldolgozza.

Ilyen pedagógiai megfontolásból (a Waldorf iskolákhoz hasonlóan) szüneteink a következő képpen alakulnak:

- Őszi szünet
- Téli szünet
- Sí szünet
- Tavaszi szünet
- Nyári szünet

A WALDORF-ÓVODAI ÉLET, TEVÉKENYSÉGI FORMÁI

Munka jellegű tevékenységek, háztartási, kerti munkák, kézművesség

A gyerekek minden tevékenysége az óvodapedagógus jelenlétében vagy tudomásával folyik. Teljes figyelemmel és mindig érdeklődve kíséri a Waldorf-óvodapedagógus a körülötte zajló eseményeket. Minden, a csoport életéhez szükséges munkát (öltöztetéstől kezdve a takarításig) az óvodapedagógus végez, a gyerekek előtt. Alapelv, hogy az óvodai időben az óvodapedagógus semmit se csinál, amit gyerekek nem utánozhatnak. (Ezért az adminisztrációs munkára és a szülőkkel való beszélgetésre a gyerekekről csak a gyerek távollétében kerít sort.)

Tudatában van annak, hogy valamennyi tevékenysége inspirálja és táplálja a gyerek szabad játékát. Igyekszik úgy dolgozni, hogy a gyerek szívesen kapcsolódjon be a munkájába, őt utánozva. Biztosítania kell azonban, hogy a gyerek - fejlődési fokától és életkorától függően rövidebb, vagy hosszabb idő múlva - a munka jellegű tevékenységek után visszataláljon a kortársaival való spontán játékba. A Waldorf-óvodapedagógus által végzett háztartási és kerti munkák zöme hasonlít egy régi, hagyományos háztartás munkáihoz, ahol nem gépek működnek, hanem az emberi kéz dolgozik.

E tevékenységek különbözőek lehetnek:

- a mindennapi munkák (asztalterítés, ételosztás, rendrakás, virágöntözés, állatgondozás, takarítás)
- heti visszatérő munkák (évszakasztal „felújítása”)
- havi, évszakonkénti munkák (veteményezés, aratás / betakarítás, befőzés, gyapjú feldolgozása, selyemfestés).

Ezeket a munkákat az óvodapedagógus a (benti és kinti) szabad játék ideje alatt végzi, egymást átható ritmusokban. A gyerekeknek lehetőségük van a különböző folyamatok átélésére:

Példaként: Egy ilyen tevékenységi kör az ültetés vagy palántázás, a termések leszüretelése, a befőzés, vagy a gabonák feldolgozása, mely tevékenységek többrétű és természetes módon épülnek be az óvoda mindennapi életébe.

Ősszel a gyerekek - a saját kézzel varrott - kis filczsákokban hazaviszik a búza vagy egyéb gabonafajta magvait. Ezeket egész télen át őrzik tavaszig, amikor visszahozzák őket. A tavasz ünnepe alkalmával elültetik a magokat egy tálkába és így megismerik a csírázó búzát. Kiránduláson vagy a kert elkülönített részén látják, amint a búza növekszik, kibontja kalászát, majd megsárgul. Talán módjuk van az aratást is szemügyre venni, s az aratás után a tarlón elhullott kalászokat felszedgetni. Az óvodában aztán kibontják a magot a héjából s üvegekbe gyűjtik. Az óvodában, kis kézi-malmokon ledarálják a magokat, s a sárgás magból fehér liszt lesz.

Például: Gyapjút mostak, majd szárítottak a szabad ég alatt, ezután behozzák a tiszta gyapjút, majd elkezdődik a megmunkálása: kártolás és fonás, amit az óvodapedagógus egy rokkán végezhet, miközben énekel vagy mesél az őt körülvevő gyerekeknek.

A fonás jó, nyugodt hangulatot keltő munka, főleg a téli időszakban. A gyerekek elkérhetik a kész fonalat és az ujjukkal csomózhatnak, fonhatnak, horgolhatnak vagy esetleg az úgynevezett „kőrmöcskén” hosszú köteleket kötnek belőle.

Mindaz, ami elkészült, felhasználható a játékuhoz, például ló kantár is lehet belőle.

Meleg időben sor kerülhet a gyapjú színezésére is, nemezelésére is, labdákat is így lehet készíteni. A színezett és nyers színű gyapjút később képkészítésre vagy kis figurák, állatok készítésére is használhatják.

A gyerekek számára így különös hangsúlyt kap a kézművesség, mint elemi játékkészítési lehetőség.

A kézimunkához tartozik továbbá a szövés: az óvodapedagógus egy nagy szövőkereten dolgozik, miközben a gyerekek számára kicsi keretek vannak, amelyeken az ujjukkal kis terítőt vagy tarisznyát szőnek.

A varrást, a hímzést valamint a speciális eszközöket (kőrmöcske, szövőkeret) igénylő munkákat is nagy kitartással végzik az iskolába készülő gyerekek az utolsó óvodai évükben. Az óvodapedagógus itt is példaként szerepel, aki játékokat készít a gyerekek jelenlétében. Nem csak a gyapjú és a különböző textilek képeznek jó alapanyagot a játék készítéséhez: fadarabból, ágakból vagy gyökérből házikót, hajót, autót, babakútorokat lehet készíteni. Így sor kerül kalapácsolásra, fűrészelésre, reszelésre, csiszolásra, igazi szerszámokkal, a satupadnál.

A kicsik, akiknek még nem szabad az ilyen munkákat végezni, a munka jellegű tevékenységek körül egy teljes játékvilágot építenek ki: például várják a fűrészpont, amit összesöpörnek, elszállítanak, majd „főzéshez” használnak a babakonyhában.

Ezek a folyamatok is érzéki és mégis áttekinthető tapasztalatokkal szolgálnak a külvilág fontos, hozzánk kapcsolódó eseménysorairól.

- Honnan van a mindennapi kenyérünk?
- Honnan van a méz, a viasz (kréta, gyurma, gyertya)?
- Honnan van a ruhánk alapanyaga (gyapjú)?
- Honnan vannak az építészet anyagai (agyag, homok, fa)?
- Hogyan lesz mindezekből az emberi életet szolgáló dolog?

Ezek a kérdések átszövik a Waldorf-óvodás mindennapi életét és meghatározzák az óvodapedagógusi munkák tartalmát; így a választ a gyerek számára saját érzéki tapasztalata, s nemegyszer saját - az óvodapedagógust utánzó - tevékenysége adja meg.

Mese - bábozás - babázás

A mese

Ahogy a gyerekek az ősi kézművességekben valóságos folyamatokkal megtapasztalható módon találkozhatnak, s így az óvodapedagógusi munkában átélhetik a valóság változásait (ahol a minőség függ a szakszerűségtől és következetességtől és mérhetővé válik az eredmény), ugyanúgy a mindennapi mese is - másfajta, belső úton - bepillantást jelent a gyerekek számára a valóság világába, amely megfelel mágikus világképüknek.

Az óvodáskorú gyerekekre jellemző, hogy számára egy lénynek a külseje tükrözi belső lényegét: a gonosz egyenlő a csúnyával, a jó mindig szép vagy csak el volt varázsolva. A gyerek számára az is természetes, hogy harcot kell vívni, helyt kell állni ahhoz, hogy valami jó bekövetkezzék.

A Waldorf-pedagógia úgy látja, hogy sok igazság rejlik az eredeti népmesékben, mert olyan lelki-szellemi értékekről és példakép erejű emberi fejlődési folyamatokról szólnak, melyek éppen olyan igazak, mint az érzékelhető világ tényei.

A Waldorf-óvodában a mesék mindig az aktuális ünnepkörhöz, évszakhoz kapcsolódnak. Az óvodapedagógus hosszabb időn keresztül, legalább egy hétig meséli szóról-szóra ugyanazt a mesét. Az ismétlés nem unalmassá teszi a mesét, hanem elmélyíti az azonosulást és a megértést. Belső képként (tájkép-szerűen) jelenik meg a mese a gyerekekben. Az érdeklődése és biztonságérzete nő, s örül, ha tudja, hogy mi következik. A gyerek érzelmei előre látható sorrendben jelennek meg és így élvezzi a gyerek a feszültséget is, majd a feloldást. A mesélés a mindennapokba beépített szertartás, mindig ugyanabban az időpontban, mindig ugyanazon a helyen van, és minden gyerek egyformán résztvevője. Mindig ugyanazok a gesztusok és események adják meg a jelet a mesekezdésre; például: az óvodapedagógus halk lantjátéka, mialatt a másik óvodapedagógus meggyújtja a gyertyát, kialakul a kör és egy közös ének után megszólal a mese.

A mesemondás fejleszti a gyerek érzelmi, értelmi és anyanyelvi képességeit egyaránt.

A Waldorf-pedagógia az idegen nyelv tanítását csak az iskolában, de ott már az első osztálytól kezdve (egyszerre két idegen nyelven is) helyesli. Az óvodáskorú gyerekeknek szüksége van arra, hogy a környezetében beszélt „anyanyelvét”(4.) minél biztosabban tanulja meg. Különös hangsúlyt élvez a Waldorf-óvodában az a szókinccs, amely segíti a belső képek kialakítását - mint például az eredeti népmesék szókinccse s képei - és felidézi a fogalmak érzelmi töltését, amely mindig sokszínű és többretegű. Nem csupán a megnevezés, mint az érdeklődést lezáró magyarázat a fontos, hanem az is, hogy érzékelhetővé, átélhetővé váljon a tartalom. Olyan régi szép szavakon megszólaló mesét is szívesen mesélnek az óvodában, amelyeket nem szükséges azonnal érteniük az óvodásoknak. Jó, ha a gyerekek csak sejtik a szavak jelentését, - de az érzelmi töltés ilyenkor is jelentős - és majd idővel tisztul az értés.

Az óvodapedagógusok nagy értékűnek tekintik a gyerek alakuló világképét. Ha a gyerekek megosztják az óvodapedagógussal még képlékeny világnézetüket, amely sokszor kevés információból következtetve és ezért hiányosan alakult ki, az óvodapedagógus nem javítja ki feltétlenül állításait a tudomány legutolsó eredménye szerint. A nyitott és eleven kérdésként átélt képzeleteket meghallgatja, esetleg feltesz egy kérdést, de csak ha nem zavarja így a gyerek mesélőkedvét, melyben megnyilatkozik belső titkairól.

A bábozás és a babázás

A vegyes életkorú csoport összetétele igényli a gondos mesekiválasztás mellett a pedagógiai segítséget is arra, hogy egy egyszerűbb mesét örömmel tudjanak végighallgatni és követni a nagyobbak, és egy hosszú komplikáltabb mese alatt ne fáradjanak el a kicsik. Segítség lehet a bábozás, amelyre egy ünnep alkalmával is sor kerülhet.

A Waldorf-óvoda bábszínházának bábuai nem kézi vagy kesztyűbábok, hanem úgynevezett álló bábok, vagy marionett figurák. Ezeket az óvodapedagógus az asztal mögött ülve vagy állva, takaratlanul vezeti az asztalszerű színpadon vagy felülről zsinórral mozgatja, ha marionett. Az óvodást nem zavarja, hogy látja a báb mozgatóját - ellenkezőleg, ez számára érzelmi biztonságot nyújt.

Másfelől az óvódás jobban, mélyebben azonosítja magát a kívülről vagy felülről láthatóan vezetett teljes figurával, mint a sokszor csak derékig látszó „belülről” megelevenített, önálló életre kelt bábbal.

A Waldorf-óvoda bábuai általában saját készítésűek; a leggyakrabban a szülőkkel együtt készítik az óvodapedagógusok, esetleg a nagyobb gyerekekkel - mint ahogy az összes többi játékállatot és lényt, törpét, babát is. A bábuk arca csak nagyjából kidolgozott, hogy helyet és teret adjon az intenzív gyereki projekciónak.

Színes selymekkel letakart, kellékekkel berendezett asztalon, a képzeletre támaszkodva valamilyen utat jár be a gyerek a hőssel együtt. Amellett, hogy a bábozás erősíti a gyerek figyelmét, színeivel, mozgásaival alátámasztja a gyerek belső képeit, aktivizálja őt, indíttatást ad arra, hogy a szabad játékban ő maga is fölépítsen egy tájat, anyagokat és bábként használható figurákat keressen, vagy készítsen, s végül előadja bábszínházát a többieknek is.

Fontos számukra, hogy a meséléssel és a bábozással kapcsolatos csoportszokásokat ők is betartsák; például letakarják a felépített színpadot előadás előtt és után is, énekszóval vagy zenével kezdik, és kísérik, majd fejezik be az előadást.

Sokszor az óvodapedagógusok saját mozdulataikat figyelhetik meg a bábozó gyereken. Annyira szokássá válik a bábszínház, hogy otthon is - ünnepekkor vagy más alkalommal, nagy örömmel báboznak a gyerekek a családjuknak, rokonaiknak, vendégeiknek, vagy ha más néző nem akad, a babáiknak és kedvenc állataiknak.

Az óvodáskorú gyerekeknek legyen lehetősége egy olyan babát szeretni, amelyre az ő saját

„énjét”, személyiségének magját kivetíti és barátként vagy játszótársként osztja meg vele minden örömét és bánatát. Egészségesen hat, ha a gyerek ilyen módon feldolgozhatja a számára még érthetetlen helyzeteket vagy más élményeit.

Ezek az úgynevezett „Waldorf babák” körültekintő gondossággal készülnek: a szabástól a baba felöltöztetéséig bezárólag. Figyelembe véve azt, hogy minden, ami a gyerek kezébe kerül az esztétikán túl, jó minőségű, minta értékű legyen, nemcsak a természetes anyagok (pamut, gyapjú) használatát tartják fontosnak a Waldorf-óvodában, hanem a testarányok (fej- test arányai) pontos betartására is törekednek, s a színeiben (test, haj, ruha), az arckifejezésben finom, lágy harmónia tükröződjön a „kedves játék babából”. Ezáltal szabad teret kaphat a gyerek fantáziája és képzelete.

Zene - ének - vers

A zene

A Waldorf-pedagógiára jellemző, hogy mindig a gyerekből indul ki, mégpedig abból a fejlődési szakaszból, amelyben a gyerek éppen van. A kisgyerek teljesen másképpen hall, mint a felnőttek, mert más tudatállapotban él. A zene éltetően hat, életerőt adva, de lehet káros hatása is. A jó zene a csendből indul ki, és a gyerekek is csak oldott, nyugodt légkörben kezdenek el énekelni, nyugtalan környezetben nem. A műszaki zajoktól és a tömegkommunikációs eszközök hangáradatától kímélni kívánja a Waldorf-pedagógia a kisgyereket. A gyerekeknek meg kell tanulniuk csendben lenni, hallgatni, hangot várni. Nagy zajban, a szabad játék közepén, önkéntelenül is elcsendesednek, ha az óvodapedagógus elkezd zenélni, énekelni.

Főként a kvint intervallumú, és a pentaton zene nyugtatja meg őket ebben az életkorban. Fontos, hogy a gyerek fel tudja fedezni, hogy honnan erednek a különböző hangok. A zenélő embert akarják látni, a hangszert, a mozgásokat, a zenélő érzéseit, koncentrációját. (A gyerek érezze, hogy az ember hibázik is, de tudja kezelni a hibát. A kazettánál ez nincs így, hisz az mindig tökéletes, sohasem hamis.) A Waldorf-pedagógia nem használ kazettát, magnót, s más technikai eszközöket (mesehallgatásra se ajánlja őket), mert fontosnak tartja, hogy a gyerek mindig emberrel kapcsolatosan élje meg a dolgokat, hogy érezze, a hang ott keletkezik, ahol valaki zenél, mesél.

A hallás nemcsak a fülben zajlik. Szétárad. A gyerek az egész testében érzékel, és hall, ezért kezd el a zenére rögtön mozogni, táncolni. A zenéhez közvetlenül kapcsolódik a mozgás.

A gyerekeknek nagy szükségük van a különböző csengő-zengő hangokra, ezért fontos, hogy több különböző hangszer legyen az óvodában elérhető közelben: kis rézharangok, harangjáték, xilofon vagy gyerek-hárfa, csörgők, botok, pengetős vagy fúvós hangszerek. A hangszerek segítségével a gyerekek érzékelhetik a különböző minőségeket. (Meg lehet hallgatni, hogy a sok összeütögetett fadarab mind különbözően szól; össze lehet hasonlítani ezeket, majd esetleg egy ezekkel zenélő zenekart alapítani.)

A gyerekek életkoruktól függően más és más hangszert használnak.

Az ének

A mesejátékok teljes élményt nyújtanak a gyerek számára, hiszen a történethez játszhat egy hangszeren, és mozoghat is. A zenélés, az improvizálás, ugyanúgy, mint az éneklés a Waldorf-óvoda napirendjének szerves része. A mindennapos tevékenységeket - a különböző munkákat is - gyakran kíséri ének és vers. Bizonyos helyzetekhez szokásszerűen fűződik egy- egy az alkalomhoz illő dal vagy vers, amely a gyerek számára mintegy jelzi, hogy az óvodapedagógus éppen mit csinál (például: sütésnél, cipőkötésnél, rendrakásnál, ételosztásnál, mesélésnél). Így az énekszó belevonja a gyereket az óvodapedagógus tevékenységébe anélkül is, hogy most éppen részt venne az adott helyzetben. Máskor már része volt benne, s majd újra lesz még.

Az óvodában csak egy szólamban, és - mint a gyerekek - magas hangon énekelnek az óvodapedagógusok.

A vers

Nem elsődleges cél az, hogy minél több verset vagy dalt tanuljanak meg a gyerekek (spontán folyamat) hanem, hogy ritmizált beszéddel és énekelve, az óvodapedagógus olyan hangulatot teremtsen, ahol az ének és a vers az öröm, a tisztelet és a belső világ kifejezése.⁽⁵⁾

A nap folyamán azonban olyan helyzetek is vannak, amikor a vers és a dal szertartás elemeként szerepel.

Például kézmosás után a frissen mosott tenyerekbe az óvodapedagógus illatos olajat cseppent, verssel, dallal kísérve. Minden gyerekhez külön - külön szól, az őt megillető egyéni hangon, miközben testi „dajkáló” közelséget teremt meg egy-egy lovagoltató- vagy ujj-játék segítségével. Ez a napnak - mind a gyerekek, mind az óvodapedagógus számára - kiemelkedően fontos része, mert érzelmileg nagyon intenzív és személyes mozzanat.

A vers és a dal legnemesebb formáit használják, mint asztali áldást és hálaadást, mint születésnap vagy egyéb ünnep köszöntését, vagy mint mindennapi fohászt a meggyújtott gyertya bensőséget teremtő eleven fényénél, a reggeli körben és az elbúcsúzáskor.

Mese előtt és mese után is dallal vagy verssel jelzi az óvodapedagógus, hogy kiemelkedő esemény kezdődik, végződik éppen a napi életben.

A mesék, versek, és dalok kiválasztása, összeállítása az óvodapedagógus folyamatos, állandó feladata. Az adott évszakhoz, az ünnepkörhöz igazodván, a csoport összetételének megfelelően, elsősorban népi forrásokból keres igazi meséket, verseket és dalokat. Azzal is megpróbálkozik, hogy történetet találjon ki, meséket verses formába ritmizáljon, vagy már meglévő vershez dallamot komponáljon, esetleg új dalokat írjon. Mindezekben arra törekszik, hogy a zeneiség, a tempó, a ritmus, a dinamika és a hangzás sokféle változásban jelenjen meg, így kelt a gyerekekben örömteljes, frissítő indíttatást arra, hogy megszeresse a szép beszédet és éneket.

A vers- és a dal örömteli elsajátítását szolgálja az is, hogy a gyerek sohasem kényszerül arra, hogy egyedül szerepelve kelljen egy verset vagy dalt előadnia. Mindez csak az óvodapedagógus és a csoport védő burkában történik.

Szép mozgás - a ritmikus játékban

A ritmikus játék

A kisgyerek saját test- és térérzékelésének elmélyítésében, a ritmikus mozgások átélésében, a mozgásformák harmonizálásában és a mesei jelenetek megelevenítésében jelentős szerepet játszik a mindennapos ritmikus játék.

Ez a tevékenység, amely naponta 15-20 percig tart, a kisgyerek közvetlen utánzóképeségére épül. (Mozgást látva, érzékelve ő is együtt szeretne mozogni a környezetével.)

Jellemző erre az életkorra, hogy a gyermek bizalommal követi az óvodapedagógus mozdulatát anélkül, hogy előre tudná, milyen célból végzi azt. Mozgásnyelvről is beszélhetünk.

Egy dalt énekelve vezeti az óvodapedagógus a gyerekeket arra a helyre, ahol majd együtt tudnak mozogni és táncolni. Az életkorukból adódóan a gyerekek nem körformában, hanem inkább fűrtformában csoportosulnak az óvodapedagógus köré, miközben ő elkezd a játékot. Mondókákat, verseket, dalokat mozgással kísérve, egy történetbe ágyazva játszik el az óvodapedagógus, mindig az aktuális ünnephez és évszakhhoz kapcsolódva (például a paraszt kimegy a rétre szántani és aratni, elviszi a lovát a kovácshoz patkolni, megfigyeli a gólyát, fecskéket vagy a méhecskéket, végzi a munkáját, törpékkel találkozik, táncol velük. stb.).

Fontos, hogy a természet élete és az emberi munka sokféle szempontból jelenjen meg ebben a mozgásnyelvben, s ezt az élményt a vers és a dal zeneiségével és tartalmával megfelelően egészítse ki.

A napnak ebben a szakaszában lehet helye például: a betlehemezésnek, a mese dramatizálásának vagy a születésnap megünneplésének is.

Az óvodapedagógus mindig úgy állítja össze a ritmikus játékot, hogy benne frissítő változásban jelenjenek meg az erőteljes és gyengébb, illetve a nagy és egészen finom mozgások, a vidám és komolyabb hangulatok.

Lehetőleg mindig váltakozva kövessék egymást a gyors és lassúbb mozdulatok. Az óvodapedagógus megpróbálja, a gyermek testét (és lelkét egyaránt) úgy mozdítani, hogy utasítást ne kelljen adnia. Ennek ellenkezője a Waldorf-pedagógia szerint zavarná a gyereket abban az álmodozó és önfeledt tudatállapotában, amely erre az utánzó gyermeki korszakra jellemző.

Az óvodapedagógus egyszerűen mozdul és énekel, úgy mintha ott helyben találná ki, mesélné el az egészet és az óvodások szabadon kapcsolódnak be és követik őt ebben a ritmikus játékban.

Helyet kaphatnak itt a szabályosabb gyerekjátékok is, ugyanúgy, mint a körtáncok, de mindent át kell, hogy öleljen a tartalmi összefüggés és ennek egy szokásrenden alapuló felépítettsége. Semmi sem történik öncélúan, minden része kell, hogy legyen az egésznek, hogy mondanivalójával, tartalmával azt szolgálja.

A tartalom mindig változik, természetesen az ünnepkört követően, de legalább két hétig naponta ismétlődik egy-egy ritmikus játék.

Szervezett mozgás Az euritmia

Az euritmia mozgás-művészet, mely szintén Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Körülírható mint látható beszéd, látható zene. Az euritmia a hangzókat, hangokat, intervallumokat speciális mozdulatokkal fejezi ki, s így képez szabályos, testi „gesztusnyelvet”.

Míg a ritmikus játékban az óvodapedagógus olyan mozdulatokat használ, amely minél inkább a természetes mozdulatokat kívánja utánózni (például az aratást), addig az euritmia inkább azokkal a mozdulatokkal játszik el, amelyek a beszéd-, nyelv- és zene szerkezetével függnek össze.⁽⁶⁾

Az euritmia, a tánc, a ritmikus játék szép harmonizált mozgást hívnak elő a gyerekből. Ezt belső érzésből, a tartalomtól, egy felnőttet utánózva hozzák létre. Versre vagy dalra való önálló dramatizálással, tornával, gimnasztikával csak a Waldorf-iskolában találkozunk majd a gyerekekkel.

A ritmikus játék és az euritmia mellett a gyerekeknek megfelelő mozgásfejlődésük érdekében lehetőségük nyílik az életkoruknak megfelelő természetes játékos mozgásokra: futásra, ugrásra, dobálásra, kúszásra, csúszásra, mászásra, függeszkedésre, a mindennapi benti és kinti játékban egyaránt.

Ezért is célszerű a csoportszobát könnyen mozgatható, többfunkciós bútorokkal, például padokkal is berendezni. Így lehet csúszni, mászni, kúszni az asztalok, székek és padok között, alatt... és csúszni vagy egyensúlyozva járni a padokon...

A teremben kötött labdákat, babzsákot is találhatnak a gyerekek.

Az udvaron is lehetőséget teremtünk a mászásra, függeszkedésre. Egyensúlyozni lehet egy farönkön is és ezt a célt szolgálják (az udvari játékszerek közül) a gólyalábak is. Mindez fejleszti a gyerekek testi erejét, ügyességét.

Ahol megfelelőek a körülmények, ott alkalom nyílik az udvari játék idejében, néha azon túl is az óvoda környékén kisebb vagy nagyobb sétákra, kirándulásokra. A séta, a hegymászás, fáramászás, stb. fejleszti a gyermek állóképességét, testi ügyességét és kedvezően hat az egészséges fizikai test kialakítására.

Képzés és formázás

Hetente egyszer a Waldorf-óvodában lehetősége van minden gyermeknek arra - általában a szabad játék ideje alatt -, hogy a rajzolásban, festésben, gyurmázásban és a gyapjúkép készítése folyamán alkotó- és formáló készségét fejlessze. Rendszeresen tapasztalhatja meg így a különböző minőségeket. A hét minden napjához kötődik egy-egy művészeti tevékenység.

Festés

A festés nagyon körültekintő előkészítést, majd rendrakást igényel. Az óvodapedagógus elrendezi a helyet: összeállítja az asztalokat egy bizonyos formára, letakarja viaszosvászonnal és a megszokott sorrend szerint rendezi be a gyerekek munkahelyét: rajztáblákat, szivacsokat, vizes üvegeket, majd festékeket rak az asztalra. A jó minőségű, akvarell papírt a gyerekek vízbe mártják, majd kiterítik a rajztáblákra. Az óvodapedagógus énekelve kezdi osztani a nagy széles ecseteket, amelyekkel a gyerekek jó minőségű akvarell színeket helyeznek el, s futtatnak szét a papíron. (A három alapszínt kapják meg a gyerekek és ezekből tudják a vizes papíron „kikeverve” előállítani a többi színt.) Fontos, hogy a tevékenység a színből, a színélményből indul ki és kontúrtales. A hatás: egymásba folyó színhatárok.

Az a rajzolásban is megfigyelhető folyamat, hogy tükröt mutat az elkészült kép a gyerek saját világélményéről és fejlődéséről, a festésénél is megfigyelhető.

A gyerek szabadon dönti el, hogy melyik színnel fest és, hogy mikor van a munkájának vége. Befejezéskor egy festőszekrénybe viszik a rajztáblákat, ahol majd megszáradnak a képek, amelyek szintén a gyerekek mappájába kerülnek. Ahogyan az előkészítésnél is segítettek a gyerekek, ugyanúgy részt vesznek az ecset és a szivacsok kimosásában, a víz cserélésében, - majd amikor az utolsó kis csoport is befejezte a képeit, a rendrakásban és az üvegek kimosásában is.

A festésnek ez a fajta, az életkor sajátosságainak megfelelő megközelítése vezet el a gyereket a későbbiekben a valódi ábrázoló tevékenységig az iskolában.

Igazi festményekkel is találkoznak az óvodások. Különböző ünnepekhez tartozó reprodukciókat tesz ki az óvodapedagógus a falra és az évszakasztalon képeslap formában változó tartalommal mindig jelen vannak a képek.

Gyurmázás, plasztikus formálás

A csoportszobában a formázáshoz a Waldorf- óvodások élénk, telített színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviasz lapocskákat használnak. (Míg a agyag hőt von el az azzal tevékenykedő kezétől, addig a viasz megpuhulása után maga is átmelegszik, s mintegy hőt sugároz. A kisgyerekkori érzékelés szempontjából ez a különbség nagyon fontos.)

A gyerekek mindent formálhatnak, amit akarnak: gyertyákat díszíthetnek, egész vékony, kevéske viasszal; kialakíthatnak egész kis játék-világokat is tárgyakkal, állatokkal, emberi figurákkal. Az elkészített munkákat az évszakasztalhoz, a megfelelő helyre teszik, vagy karácsonykor, mint egy kis betlehemest, ajándékba hazaviszik a szüleiknek.

Az udvaron - főleg a meleg időszakban - a homokkal és vízzel való játék indítja a gyereket „természetes agyagozásra”.

Nagyon fontosnak tartja a Waldorf-óvodapedagógia, hogy a gyerekek megtapasztalják a föld, víz, hó és egyéb természetes „elemi” dolgok minőségét közvetlenül, kipróbálják az anyag és a saját maguk lehetőségeit.

Télen hó-vár építésre, hóember készítésre és hóval való mindenféle játékokra kerül sor a kinti szabad játékban.

Gyapjúkép készítés

Ez a technika átmenetet képez a kézimunkához tartozó gyapjufeldolgozás, a plasztikus formálás és a kép-alkotás között. Sok színnel megfestett, kártolt gyapjút filclapokra lehet tenni és így képet készíteni, ami a rajzolás és festés tapasztalatait kiegészíti.

Rajzoláskor kemény viaszkrétával, kemény lapon dolgozik a gyerek, festésnél vízfestékekkel vizes alapon fest, levegős gyapjúból „levegős”, kevésbé kontúros képet tud készíteni.

A gyerekek minden héten lehetőséget kapnak egy ilyen kép készítésére, ami egy rövid „kiállítási” idő után szétszedhető és ugyanabból az anyagból következő alkalommal is lehet képet készíteni.

Az óvodapedagógus szintén készít egy nagyobb képet az ünnep témájával kapcsolatosan. Így a gyerekek láthatják a fejlettebb technikát, amit az óvodapedagógus használ: szépen előkészíti, fésüli a gyapjút, színek szerint rendezi egy kosárba mielőtt elkezdené a munkáját. Ezek után úgy kezdi a képet, hogy először különböző színekkel „befesti” a hátteret, majd egyre több nagyon puha, vékony réteget felhasználva alakulnak ki a tárgyak, lények a képen. Csak egy bizonyos távolságból hasonlít az egész egy „rajzolt” képhez.

Sütés, mint formálási tevékenység

A hetenkénti kenyér vagy cipósütés alkalmat ad tésztával dolgozni, azt kiformálni és megsütni. Alapvető formák jönnek létre: kör alakú vagy hosszúkás cipó, „kígyók”, rudak, csigák, fonott kalácsok, koszorúk. Az óvodapedagógus az ünnepekhez kapcsolódóan különböző, egyszerű formákat alkalmaz a sütésnél. Ezek az évköri változásban ilyenek lehetnek:

- Szent Mihály időszak: kard vagy sárkány
- Márton ünnep: perec vagy liba, törpe, manó
- Advent: karácsonyi sütemény, mézeskalácsforma
- Szent Miklós: fehér ló
- Farsang: a témához tartozó forma
- Húsvét: kakas
- Mennybemenetel: csillagok
- Pünkösd: galamb
- Nyári ünnep: rózsák

Ezek a formák (miután mind nagyon egyszerűek) időnként visszaköszönnek a gyerekek sütemény formáiban, de emellett mindent kipróbálhatnak a gyerekek, és nagyon változatosan élnek is ezzel a formázási lehetőséggel.

Nagyon fontos, hogy az óvodapedagógus körültekintően készítse elő a sütést, és olyan szokásrendszert alakítson ki, amely megteremti a feltételeket ahhoz, hogy végig szépen, nyugodtan haladjon a munka: kézmosás után, fehér kötényben, felhúzott ingujjal ülve az asztalnál lehet elkezdeni dolgozni, ahol belisztezzük a munkafelületet és az óvodapedagógus a gyerek kezébe adja a tésztát...

Rajzolás

Ez a tevékenység segíti a hétféle utáni visszaérkezést az óvodába, s a gyerekek gyakran rajzolják le hétféle élményeiket. Méhviaszából készült (ezért illatos), élénk, telített színű téglácska alakú kréták a rajzeszközök. A kisebbek kis kosárkában a három alapszínt találják a rajzlap mellett. A nagyobbak már több színt használhatnak, az iskolába készülők pedig már vastagabb ceruza formájú viaszkrétát is kapnak. (Mivel az óvodás keze még nem alkalmas a „három ujjas” ceruzafogásra - ilyen fogás esetén ugyanis a kéz görcsössé válik - ezért kapnak vastagabb téglácska alakú krétákat a kisebb gyerekek.) Így szabadon futnak le a mozgásos impulzusok, az életkornak megfelelő, nagy érzelmi telítettséggel.

Témához nem kötöttek, önállóan tevékenykednek a gyerekek, majd amikor befejezik a munkájukat, az elkészült rajzokat odaadják az óvodapedagógusnak, aki minden gyerek számára külön mappába gyűjti össze azokat. Az óvodáskor végén majd valamennyit ajándékként hazavihetik a gyerekek.

Az óvodapedagógus maga is rajzol időnként a gyerekek előtt: plakátot készít, vagy olyan képet rajzol, melyben a kivágyott mozgatható figurákkal egy mesét is el lehet játszani.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyerekrajzokat üzenetnek tekinti, amit a gyerek ad a fejlődéséről. A gyerek rajzaiban nemcsak az figyelhető meg, hogy a képek egyre finomabbak és szebbek, s hogy egyre jobban ábrázolja az őt körülvevő tárgyi világot s a lényeket, hanem a gyerek egész testi és lelki fejlődése tükröződik olyan pontosan, hogy az arra képzett óvodapedagógus leolvashatja belőlük a gyerek fejlettségi szintjét, esetleg hiányosságait, speciális szükségleteit.

Szabad játék

A gyerek szabad játéka kiemelt fontosságot élvez a Waldorf-óvodai élet, tevékenységi formái között. A megfelelő tanulási forma ebben az életkorban nem az úgynevezett játékos tanulás: hanem a valódi tapasztalatszerzés, melyre a Waldorf-óvodai élet egésze ad lehetőséget.

A Waldorf-óvodai napirendben minimálisan kétszer, egy-egy óra szabad játékra van ideje a gyerekeknek. Ezzel biztosított a kisgyerek szükségleteiből fakadó játék igényének kielégítése az óvodában.

Ez alatt az idő alatt látóterükben az óvodapedagógus különböző munkákat végez (háztartási, kerti, kézműves tevékenységben). Az óvodapedagógus feladata, hogy a munkája körül olyan hangulatot áradjon szét, hogy a gyerekek ebben a meleg, derűt sugárzó légkörben, „mint egy burok alatt” érezzék magukat, s így folytathassák a játékot.

Arra is van lehetőség, hogy a gyerek rövidebb időre „segítsen” az óvodapedagógusnak. Nem a munka eredménye, a teljesítmény a fontos, hanem az igazi örömet okozó tevékenység folyamata. A gyerek rácsodálkozva veszi fel az óvoda „életműhely”-nek is nevezhető mindennapjainak mozzanatait és saját helyét megtalálja a csoport élő, tevékeny közösségében. A szabadon játszó gyerekek rendelkezésére állnak a különböző kuckók, állandó vagy ideiglenesen kiépíthető házacska és az ezekhez tartozó berendezések, a sarokba támasztott bot-paripák vagy a fogásra akasztott palástok, koronák, kardok ugyanúgy, mint a bábsarok bábui és babái vagy a nagy fa- és kő építőelemek, illetve a különböző természetes anyagok, bársonyok, vásznak, szőrmék, selymek.

A játékszerek nagy része alapelszerűen nem részletesen kimunkált, s ezzel is elősegíti a gyerek fantáziájának tevékenységét.

A különböző, természetből származó tárgyak alkalmasak arra, hogy sok mindent jól helyettesítsenek anélkül, hogy rendeltetésükkel ellentétes módon kerülnének felhasználásra.

A gyerek úgy alkalmazza a játékszert és játékbútort, az anyagokat, ahogyan szüksége van azokra: környezetét alakítja, játékvilágát megteremti, és annak lakosává válik. Fontos, hogy a felnőtt ezt figyelemmel kísérje és megértéssel kövesse.

Az adott helyzetben, megfelelő eszközt vagy ötletet tudjon felajánlani, ha például: a gyerek nem talál be a játék világába, hangulatába, a játék elakad, vagy túl erősen leragad a játzó egy monoton, egyoldalú játékformánál.

Az óvodapedagógus törekszik arra, hogy a konfliktushelyzeteket megelőző jeleket észrevegye és ilyenkor időben, tapintatosan belépjen a gyerekek játékvilágába, mint szereplő, aki továbbsegít, majd kilép újra, mintha ott se lett volna.

A probléma megoldását esetleg egy kérdés felvetésével segíti elő, így a gyerekeket egy általuk megtalált, új folytatási lehetőségre vezeti. A szabad játék ilyen vezetése nem jelenti a tevékenységbe való beavatkozást, és annak irányítását. Azt az érzést kelti a gyerekekben, hogy ők uralják a saját játékukat, egész helyzetüket - s ez így is van.

A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI

- A csoportegység benti és kinti berendezéseinek és tárgyainak kiválasztása.
- Az évi, havi, heti, napi ritmusok folyamatos kidolgozása, a szokásrendszer kiépítése.
- A csoport egészséges életmódjának kidolgozása és betartása.
- A különböző tevékenységek megtervezése, előkészítése, levezetése, majd utólagos áttekintése.
- Az óvodai csoport összeállítása (pedagógiai szempontok szerint).
- Minden gyerek egyéni fejlődésének megfigyelése és segítése.
- A szülővel való közösségi kapcsolat kialakítása és ápolása, problémák esetén közös megbeszélés és útkeresés.
- Együttműködés a többi óvodapedagógussal.
Gyakorlatvezetés vállalása a továbbképzésen lévő óvodapedagógusok számára.
- Aktív részvétel a pedagógiai vezetésben, és a kollégákkal való konferenciákon.
- Együttműködés az orvossal, az iskolával és egyéb szakemberekkel.
- Folyamatos önképzés, továbbképzéseken való részvétel, bekapcsolódás a Waldorf- óvodák regionális, országos és nemzetközi együttműködésébe.

Tervezés és visszatekintés

A Waldorf óvoda pedagógusai jelentős időt és munkát szánnak arra, hogy következetesen és állhatatosan megformálják és kidolgozzák a maguk munkájának tervszerű egyéni keretét, figyelembe véve a napok, hetek ritmusát, a legapróbb részmozzanatokat és módszertani lépéseket az egész év folyamatában.

A Waldorf óvodapedagógus rendszeres visszatekintést végez: mérlegeli, végig gondolja, hogy elképzelései milyen formában váltak valóra.

A visszatekintés több szintre vonatkozik: a napra, az adott ünnepszakra, a gyerekek egyéni fejlődésére. Általában az óvodapedagógus saját magának naplót vezet a tapasztalatairól, megfigyeléseiről, s a problémás helyzetekről. Ezek a feljegyzések azért fontosak, mert a csoportvezető óvodapedagógustól elvárható, hogy a gyerek fejlődési szintjét, problémáit, lehetőségeit folyamatosan kövesse az óvodaérettség és az iskolaérettség között.

Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés

Már az óvodába való felvételkor a szülők részletes leírást írnak, amelyből a terhesség időszakától kezdve a születésen át az óvodába lépésig nyomon követheti az óvónő a gyermek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyermek szokásait, rokon- és ellenszenvet, félelmeit és örömeit.

A gyermek megnyilvánulásait a mozgásban, a játékban, a rajzban a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel az óvónő. Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva élő, belső képet alakít ki a gyermekről, amely folytonosan változik, sohasem lesz kész, állandóan fejleszhető marad.

A gyermeket úgy tekinti, mint egy feltett kérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnövekedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyermekeit, s ez a mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul. Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíciós, improvizatív erővel találnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyermek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékáig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetéseiben.

A konferencia

Az óvodapedagógusok - együtt vagy külön - két hetente rendszeresen tartanak konferenciát.

A konferencia pedagógiai és technikai, adminisztratív részből áll. A pedagógiára közvetve vagy közvetlenül kiható kérdésben a konferencia vezeti az óvodát. Itt születnek azok a döntések, amelyeket az intézményünk életében elkerülhetetlenül meg kell hozni.

A pedagógiai programot a nevelőtestület fogadja el, és a fenntartó jóváhagyásával válik érvényessé.

A konferencia leglényegesebb része azonban nem e fenti technikai vezetés, hanem a pedagógiai erőforrások megnyitása. A pedagógiai részben minden esetben gyermekmegbeszélésre is sor kerül, és ez a legterjedelmesebb, leglényegesebb mozzanat. Itt próbáljuk a gyakorlatban tudatosan alkalmazni azokat az ismereteket, melyeket a pedagógiai konferencia másik, folytonosan továbbképző részében szereznek a pedagógusaink, illetve amelyeket a mindennapi gyakorlatból az önnevelésben kifejlesztett intuitív megismerő erőket is alkalmazva merítünk.

A gyermekmegbeszélésen megint csak a szomatikus orvosi szempontoktól kezdve, a lelki és szellemi állapotrajzon át az alkat és temperamentumbeli beágyazódottságig, a családi helyzetig mindaz szóba kerül, ami egy gyerek szempontjából további fejlődését illetően lényeges lehet. Amikor a konferencia eset-megbeszélésén a pedagógus bemutatja a gyereket, általában érezhetővé válik a testi és lelki állapotrajz részletező finomságában és plasztikus kivitelezésében, hogy itt többszörösen feldolgozott, elmélyült ismeretről van szó.

A két csoportban lévő, csoportvezető óvodapedagógusok közössége, amely egyben az óvoda pedagógiai vezetése, közösen érez és visel felelősséget az óvoda minden gyereke iránt. Ezért mindig közösen döntenek egy-egy gyerek óvodai felvételéről, ezért folytatnak közös gyermekmegbeszéléseket, és közösen keresnek utakat és megoldásokat a gyerekek javára.

GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELEM

A Waldorf-óvoda a gyermekvédelmi tevékenységét a „Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” 1993. LXXIX. Törvény a közoktatásról” és ennek 2003. évi módosítása, valamint a végrehajtásához kapcsolódó jogszabályokkal összhangban határozza meg.

Óvodánkban, a gyermekvédelmi tevékenységeinkben valamennyi óvodapedagógus részt vesz, felelőse az óvodavezető. Feladataink közé tartozik, hogy minden olyan óvodai külső és belső körülményt kizárjunk, ami a gyermek fejlődését károsan befolyásolja, veszélyezteti. E tevékenység kiterjed az óvodai élet minden területére.

Gyermekvédelemmel kapcsolatos alapelveink:

- Munkánkat áthatja a gyermekek iránt érzett tisztelet.
- Az egyéni bánásmódra minden gyermeknek joga van.
- Az óvónő a gyermeket, mint szellemi individualitást tekinti. Szem előtt tartja a gyermek alapvető jogait a testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.
- Minden gyermek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára az egyenlő hozzáférés biztosított. Inkluzív hozzáállás.
- A Rudolf Steiner által leírt társadalmi struktúra és működési elv szerint hármastagozódás jellemző az óvodánkra. Eszerint: Szabadság – a szellemi létben, Egyenlőség – a jogban, és Testvériség – a gazdasági életben. (A terheket közösen hordozza a szülői közösség, az erősebb segíti a gyengébbet.)

Gyermekvédelmi tevékenységünk feladatai:

- A gyermek elemi szükségletei (pl. élelem, ruházat, pihenés, ápoltság) figyelemmel kísérése.
- A gyermek egészségügyi állapotának, ellátottságának figyelemmel kísérése, támogatása orvos és védőnői szolgálatokon keresztül
- A gyermekek intézményes ellátása
- Segélykérelmek támogatása, tanácsadás
- A gyermekek fejlődésének, állapotának figyelemmel kísérése, a rendszeres óvodába járás ellenőrzése, szükség esetén szabálysértési eljárás kezdeményezése.
- Célunk az egyes gyermekek hátrányos helyzetének csökkentése, a veszélyeztetettség kialakulásának megelőzése, illetve a veszélyeztetettség megszüntetésében segítségnyújtás, együttműködés a különböző szakemberekkel.
- Feladatunk a gyermekek védelme érdekében a családdal való szoros együttműködés, illetve egyfajta kapcsolat kiépítése a szakszolgálattal, és a gyermeket segítő egyéb szakemberrel (pl. pszichológus, gyógypedagógus, stb.)

Gyermekvédelmi céljaink eléréséhez rendelt eszközök:

- indulási helyzet megismerése, anamnézis által

- családlátogatás, személyes beszélgetés a szülőkkel
- egyéni bánásmód, személyes odafigyelés, bizalom kiépítése a gyermekkel (gyermekmegfigyelés, konferenciamunka)
- óvodai étkezés, délutáni ellátás
- szülőkkel való együttműködés
- tájékoztatás a különböző segítő szervezetekről (gyermekjóléti szolgálat, családsegítő) alternatív megoldások keresése.

A gyermekekkel kapcsolatos adatok védelme (Ld. Adatvédelmi szabályzat)

A gyermekekről óvodánkban, a csoportnaplóban, a gyermekek dossziéjában gyermekmegfigyelések, pedagógiai feljegyzések, családi, szociális helyzetre vonatkozó adatok szerepelnek. Az óvoda dolgozóit titoktartás kötelezi, ezért illetéktelen személynek felvilágosítást nem adhat. A gyermekekről a szülők tudtával, és írásos beleegyezésével továbbítható bármilyen információ.

Differenciálás, inklúzió, integrálás

Differenciálás: Programunkban a differenciálás azt jelenti, hogy minden gyermek lehetőséget kap arra, hogy a saját ütemében, saját maga módján, a maga képességei szerint tudjon fejlődni, és tudjon kibontakozni.

A kisgyermek fejlődése szorosan összefügg a különböző érési folyamatokkal.

Inklúzió: A Waldorf pedagógia befogadó pedagógia. Be- és elfogadjuk egymást. Számunkra az inkluzivitás bevonást, odafigyelést és nyitottságot jelent egymás felé.

A csoport minden tagja egyformán fontos, mindenki részét képezi a nagy egésznek.

Cél a kisgyermek képességeinek, individualitásának szabad (saját ütemű) kibontakozása.

Integrálás: Az integrálás az inkluzív pedagógiai gyakorlatunk azon részét képezi, amely a többségtől bármilyen szempontból eltérő gyermekek elfogadását, és a többiekkel való együttnevelését jelenti. Az integráció szempontjából is az óvodai alaptevékenység a szabad játék.

A gyermek játékát a spontaneitás, az öröm és a felszabadultság jellemzi, ami nem más, mint tanulás. Minden gyermek játszik, bár nem játszanak egyformán. Lényeges információkhoz jutunk a gyermekek megfigyelésénél játék közben mind a személyiségük, mind képességeik terén (szociális készség, gondolkodás, ismeretek, mozgás stb.) Ezen információk elősegítik a differenciált tervezést, a gyermek számára támogató feladatok, módszerek, eszközök, munkaformák beépítését a pedagógiai munkába.

Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek integrációja

Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek típusai:

- Magatartás zavarok miatt problémás gyermekek
  - visszahúzódó, regresszív
  - ellenséges, agresszív
- Kivételes képességű, tehetséges gyermekek (intellektuális, művészeti, szociális, pszichomotoros)
- Tanulási nehézségre, problémára utaló jelekkel bíró gyermekek
- Más nemzetiséghez tartozók, külföldről letelepedők

A Waldorf-pedagógia befogadó pedagógia. A Waldorf-Óvodapedagógiai Program szerint felépülő óvodai élet jó háttérrel teremt a kiemelt figyelmet igénylő gyermekeknek. Az állandó ismétlődések, napi, heti, éves ritmusaink megadják a gyermekeknek azt a fajta biztonságot, óvodai létükhöz azt a meleg, kiegyensúlyozott háttérrel, ami alapvetően szorongásoldó, én-erősítő hatású.

Az elvárás mentes környezetben saját akaratból, önszántukból tudnak részt venni a különböző tevékenységekben, mely erősíti önbizalmukat és sikerélményt jelent számukra (ha esetleg kudarc éri őket, ilyen indulási pozícióból még azt is könnyebben veszik, nem jelent számukra akkora traumát, mintha valamilyen külső elvárásnak kellene megfelelniük).

Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védettséget nyújt az óvónő, melyben törekszik megérteni a gyermek világát. A gyakori gyermekmegfigyelések, és a szülőkkel való szoros együttműködés a magatartás probléma kezelésében is segít. Ilyenkor közösen felkutatjuk a magatartásprobléma vélhető okát, és a családdal megbeszélve, együtt keresünk valamilyen megoldási lehetőséget, esetleg külső segítséget. A szülőket segítjük a nevelési problémáik megelőzésében és megoldásában. A cselekvés, érzés, gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvónő a gyermeket, amely nem engedi a túlterhelést, hanem védi a gyermek saját érésének és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon. Óvni kívánja a gyermek belső világát, fokozatos érdeklődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyermek éppen tart, és megvárja, hogy a gyermek önállóan találja meg a következő lépést.

KAPCSOLATTARTÁS

Együttműködés a szülőkkel

Az óvodába való felvételkor az az alapvető kérdés, hogy a szülők ismerik-e a Waldorf pedagógiát és az intézmények működését legalább olyan mélységig, hogy világos képük legyen arról, milyen közegbe, környezetbe hozzák, adják gyerekeiket. Ehhez természetesen *programok, cikkek, előadások és a nyitott ünnepek* is hozzásegítik őket.

A jelentkező gyerekek szülei a felvételt megelőző évben részt vehetnek a Waldorf pedagógiát és az óvoda hétköznapijait bemutató előadásokon, kötetlen beszélgetéseken, a kisövi foglalkozásain, amely segíti a gyermekek későbbi beilleszkedését, hogy még óvodaérettsége előtt, szüleivel és a többi érdeklődő családdal *közös baba-mama csoporton* vesz részt kétheti rendszerességgel.

A szülők, és az óvoda pedagógusai kölcsönösen egy bizonyos fajta együttműködést kell, hogy felajánljanak egymásnak és elfogadjanak egymástól. Ez az együttműködés természetesen a gyerekekre irányul és a gyerek javát keresi.

Fogadóórákat, családlátogatásokat tart az óvodapedagógus, és a *szülői esteken* a szülők tovább ismerkednek a Waldorf pedagógiával, itt maguk is átélhetik a gyakorlati tevékenységekben mindazt, amit gyerekeik tesznek napközben az óvodában. Az óvodában átélt *ünnepek előkészítésében* a szülők is aktívan részt vehetnek.

Jó alkalmak a közösségépítésre a rendszeres *kertrendezések* (levélgyűjtés) és az időszakosan megrendezett *bográcsózós délutánok*, családi kirándulások ahová az egész családot várjuk, testvérekkel, akár nagyszülőkkel is.

A szülők tehát intenzíven részt vesznek az óvoda fenntartásának mindennapi tevékenységében, mind gyakorlati, mind anyagi értelemben. A Waldorf óvoda szociális szervezeti forma, ahol a gyerekekért történik minden, és a felnőttek együttműködnek azért a célért, hogy eredményesen és zavartalanul folyhasson a pedagógiai munka.

Az óvodapedagógusok feladata a felsorolt eseményekben való aktív részvételen túl, azok megszervezése, előkészítése is. Az Óvónői Kollégium gondoskodik a szülői estek rendszeres összehívásáról (évi 6-7 alkalom) illetve évente egyszer beszélgetést szervez egy adott családdal (fogadóóra). Ezekre a fogadóórákra az óvodapedagógus felkészülten jelenik meg, amely jelenti a gyerekekről vezetett feljegyzéseik áttanulmányozását.

ÓVODÁNK KAPCSOLATRENDSZERE

Belső kapcsolatok

- A csoportos óvónők és a szülők képviselői *Szülői széket* működtetnek. Itt születnek a csoport élével kapcsolatos közös döntések.
- Az Óvónői Kollégium, a szülők és az Intézményfenntartó együttműködésének előmozdítása érdekében működik az *Óvodaszék*. Fő célja elősegíteni a nevelői munkát.
- A pedagógusok és a szülők minden hónapban szülői est keretében találkoznak, ahol az óvoda aktuális életéről, az ünnepekről, megoldandó feladatokról esik szó.
- A szülők fogadó órán találkozhatnak az óvónőkel és megbeszélhetik gyermekeikre vonatkozó nevelési kérdéseiket, figyelemmel kísérhetik gyermekük fejlődését,

szerepét a csoportban.

- Az óvoda életében adódó egyes feladatokat önkéntes szülői segítséggel oldunk meg. Pl. nagytakarítás, kertgondozás, beszerzés, karbantartási feladatok.
- Kéthetente „Kis ovi” csoportot tartunk az érdeklődő, még nem óvodás családoknak 2,5 -3,5 éves korig. Az érdeklődő szülők egy kis ízelítőt kapnak óvodánk életéből, a gyermekek pedig kipróbálhatják sajátos játékeszközeinket.

Külső kapcsolatok

Intézményünk a pedagógiai feladatok elvégzése, a gyermekek egészségügyi, gyermekvédelmi és szociális ellátása érdekében, valamint egyéb ügyekben rendszeres kapcsolatot tart fenn más intézményekkel.

A kapcsolattartás formái és módjai: közös megbeszélések tartása, szakmai előadásokon és megbeszéléseken való részvétel, módszertani bemutatások és gyakorlatok tartása, rendezvények látogatása, azokon részvétel, napi szakmai tájékozódás személyesen vagy telefonon.

- **A Rákosmenti Waldorfpedagógiai Alapítvány**, mint fenntartó és az intézmény együttműködésének alapja a célazonosság. A nevelés-oktatás a Waldorf pedagógia alapján, a WOP-nak megfelelően, a Waldorf-név használati jogával történik. A fenntartó elkötelezett a Waldorf-pedagógia iránt, elfogadja és vállalja a WOP-ban meghatározott működési alapelvek biztosítását, és fenntartói tevékenységét a WOP-pal összhangban látja el.
Az óvoda életét érintő kérdések tárgyalásakor, a kuratórium nyílt ülést rendelhet el és meghívhatja az óvodavezetőt is, mint az óvoda képviselőjét.
- **Együttműködés az iskolával:**
Óvodapedagógusaink szoros kapcsolatban állnak a közös fenntartású Sashalmi Waldorf iskolával. Rendszeresen vesznek részt az iskolában a pedagógiai csoport munkájában. (iskolaérettség, a gyermek fejlődési szintje, problémái, az óvoda-iskola átmenet). Iskolába készülő gyermekeink leendő osztálytanítója minden évben ellátogat hozzánk.
Az óvodai csoporttal részt veszünk az iskolai nyitott rendezvényein, pl Bazarok, ünnepek.
- **Együttműködés más Waldorf Óvodákkal**
A nevelők rendszeres személyes kapcsolatot tartanak fenn más Waldorf-óvodapedagógusokkal meghívás vagy egyéb értesítés alapján. Évente 5 alkalommal regionális találkozókra veszünk részt. A megbeszélésekkel, tapasztalataink megosztásával segítjük egymás munkáját. Évente 1 alkalommal részt veszünk a Waldorf Óvónők országos találkozásán.
- **Budapest Főváros XVI. Kerületi Önkormányzat Polgármesteri Hivatallal**
épületbérleti szerződésünk van. Nagyobb rendezvényeinkre, ünnepeinkre meghívjuk a polgármestert, és a pedagógiai referenst. Részt veszünk a kerület pedagógiai rendezvényein.
- **Magyar Waldorf Szövetség**
Szervezeti, működési és jogi kérdéseinkkel, olyan problémákkal melyek helyi szinten (Nevelőtestület, Szülői szék, Kuratórium) nem megoldhatók a Waldorf Szövetség szakembereitől kérünk segítséget, konzultációs lehetőséget.

- Szükség esetén kapcsolatba lépünk a **Gyermekjóléti Szolgálattal, Családsegítő Szolgálattal, Gyámügyi Hivatallal.**
- **További Partnerek:**
Folyamatos kapcsolatban állunk még a következő szervezetekkel: *a gyermekek egészségügyi ellátásáról gondoskodó intézményekkel, (orvos, védőnő), pedagógiai szakmai szolgáltatókkal (fejlesztőpedagógus, logopédus), illetve a kerületi Nevelési Tanácsadóval).*

TÜNDÉRRÓZSA WALDORF ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI

A személyi feltételek

A csoportokban dolgozó összes óvónő rendelkezik felsőfokú, állami végzettséggel, és a Waldorf-óvodák Nemzetközi Szövetsége által elismert elméleti és gyakorlati képesítéssel is. Új kolléga esetében, ha az óvónő ez utóbbival nem rendelkezik, azt folyamatosan szerezzze meg.

Az óvoda vezetését Waldorf-óvodapedagógiai és tanügy-igazgatási végzettséggel rendelkező óvónő látja csak el.

Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyermekekkel való kapcsolatának meghatározó része.

A csoport nevelői munkáját délelőtt folyamatosan és egy időben két óvónő látja el, a dajkai segítség a kiegyensúlyozott háttér megteremtéséhez, és a délután kísérésében kell.

A csoport folyamatos működésének feltételei

A szülők ismerjék a Waldorf-óvodapedagógia céljait, az óvónő vezetésével a célok helyi megvalósításának legyenek aktív részesei. A szülők részt vehetnek játékkészítésben, a tárgyi feltételek gazdagításában. A gyermek felvételéről az Óvónői Kollégium dönt. Az óvoda tagja és része a regionális, országos és nemzetközi szinteken folyó közös pedagógiai munkának, mely szakmai támogatója és egyben kontrollja. A csoport életéhez szükséges berendezések, felszerelések, speciális anyagok beszerzéséről a rendelkezésre álló költségvetési keretösszeg erejéig az Óvónői Kollégium gondoskodik. Fokozatosan kialakítja a Waldorf-pedagógia ajánlásainak megfelelő környezetet (kert, udvar, konyha) és az igényelt étkezési rendet.

A tárgyi feltételek

A Waldorf-óvoda teljes egészében és minden részletében az óvodáskorú gyerekek sajátos életformáját, egészségét fejlődését szolgálja.

A tárgyi feltételek területén a Waldorf-óvodapedagógia szükségesnek tartja a rendkívül tudatos választást. A pedagógiai szempontot mindig elsődlegesnek tekintve, a legegyszerűbb környezet (tér, tárgyak, bútorok) is alkalmas lehet a Waldorf-óvoda megvalósítására.

Általános környezeti feltételek

Az épület családias, otthonos érzést áraszt; a csoportszobák, az előterek, a vizes blokkok, az öltözők, a konyhák egy családi házhoz hasonló egységet képeznek, főbejárattal és terasszal.

Az udvar és a kert elég nagy ahhoz, hogy szülőkkel együtt is elférnek a csoportok, a homokozó, a virágágyások és a konyhakert mellett vannak fák, bokrok, virágok, minél jobban hasonlítson az egész egy „tündérkert”-hez. A gyerekeknek lehetőségük van elbújni, mászni, futni, házikót építeni, játékokat és kerti szerszámokat tárolni.

A csoportok térbeli felosztása olyan, hogy minden háztartási, kézműves és egyéb tevékenységnek egyértelmű és megfelelő helye van:

- konyhai rész tűzhellyel és mosogatóval
- satupad szerszámokkal, hely a barkácsoláshoz

- sarok, ahol a kézimunkák kellékei vannak
- elég hely, ahol az egész csoport összejöhet mesélésre, ünneplésre
- megfelelő nagyságú hely a körtáncnak, mozgásos játéknak
- játszósarok (babaház, bolt, babakonyha)
- fürdőszoba, öltöző.

A berendezés a következőknek feleljen meg:

A bútorok (tömör fából) legyenek szépen megmunkálva, harmonikus szép formákkal; több funkciónak is meg tudjanak felelni, változtathatóak, átrendezhetőek legyenek, (asztalok, székek, padok, polcok, szekrények, játszó bútorok: úgynevezett állványok, paravánok, térelválasztó funkcióval).

A **textíliák** legyenek természetes anyagokból (gyapjú, len, vászon, pamut, bársony, selyem).

A naponta használandó alapanyagok legyenek a gyerek számára jól láthatóak (például: színes gyapjú kosárban, müzli üvegben, stb.), csak a nagyon „értékes”, ritkán használandó dolgok kerüljenek a szekrénybe.

A játékszerek, játékeszközök (melyek többé-kevésbé kimunkáltak) legyenek természetes anyagokból:

- állandóan vagy ideiglenesen felépíthető házacskák és berendezéseik
- többféle méretű és színű kendők, leplek, kötelek, zsinórok
- fából készített játékok, hajók, autók, figurák, állatok; gyökerek, ágak, rönkök, varrott babák, bábuk
- kötött állatok, bot nyelű lovagolható paripák, ló kantárok
- fejdíszek, koronák, palástok
- kosárnyi kagyló, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, magok, gyökerek, fakérges...
- nagy, puha báránybőrök, színes rongyszőnyegek.
- A játékszerek felsorolása csak a lehetőségek egy részét mutatja; sok minden függ az adott helyzettől, a csoport összetételétől, ezért főleg pedagógiai szempontok vezérik az óvodapedagógust a játékszerek kiválasztásában.

SZAKIRODALOMJEGYZÉK

1. **Carlgren, Frans; Klingborg, Arne: Szabadságra nevelés.** /Waldorf Könyvek II., Budapest, 1995.
2. **Waldorf Óvodapedagógiai Program**
3. **Goebel, Wolfgang; Glöckler Michaela: A nagy gyermek-kalauz.** /Futura Könyvek, pilisszentkereszt, 2011.
4. **Grunelius, M. Elisabeth: Erziehung im frühen Kindesalter.** /Novalis Verlag, Schaffhausen, 1980.
5. **Haller, Ingeborg: Das spielende Kind.** /Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1991.
6. **Leber, Stefan: Die Menschenkunde der Waldorfpädagogik.** /Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1993.
7. **Lievegoed, B. C. J.: Entwicklungsphasen des Kindes.** /Mellinger Verlag, Stuttgart, 1979.
8. **Köhler, Henning: Félénk, szomorú és nyugtalan gyerekekről** /Szépnap Könyvek, Szeged, 2009.
9. **Plattner, Elisabeth: A nevelés mindennapi művészete.** /Futura Könyvek, Budapest, 1995.
10. **Schad, Wolfgang: Erziehung ist Kunst.** /Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1994.
11. **Steiner, Rudolf: A gyerek nevelése szellemtudományi szempontból.** /Jáspis Kiadó, Budapest, 1993.
12. **Steiner, Rudolf: A szabadság filozófiája.** /Édesvíz Kiadó, Győr, 1990.
13. **Steiner, Rudolf: A szociális élet kérdései.** /Mandátum Kiadó, Budapest, 1990.
14. **Vekerdy Tamás: Waldorf-óvodák, Waldorf-iskolák az NSZK-ban.** /Kritika, 1989. 4. sz.
15. **Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda Solymáron I.** /Óvodai Nevelés, 1989. 11. sz.
16. **Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda Solymáron II.** /Óvodai Nevelés, 1989. 12. sz.
17. **Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda programjáról** /Házilag sokszorosítva, 1994.
18. **Óvodai nevelés országos alapprogramja 137/1996 és 227/2009 /számú Kormányrendeletek.**

ÉRVÉNYESSÉGI RENDELKEZÉS

Intézményünkben a módosított Pedagógiai Programot 2018. szeptember 1-től vezetjük be, mely határozatlan időre szól és mindaddig érvényes, amíg a lenti tényezők nem kényszerítenek bennünket módosításra.

- Az Óvodai nevelés országos alapprogramjának törvény által történő módosítása.
- Bármely törvénymódosítás
- A nevelőtestület vagy a szülői szervezet 51%-a a program módosítását kéri.
- A személyi feltételek jelentős mértékben megváltoznak.

Az óvoda Pedagógiai Programjában foglaltakkal kapcsolatosan a magasabb jogszabályban biztosított általános véleményezési jogával élve a dokumentumról az Óvodaszék, az Óvónői Kollégium elfogadása előtt a jogszabályban biztosított határidőn belül véleményt alkotott. A dokumentummal kapcsolatban ellenvetést nem fogalmazott meg.

Az Óvodaszék állandó tagjaként a szülői közösség képviselője is jelen volt, így biztosítva volt a szülői közösség véleményezési joga.

Nyilvánosságra hozatal

Az óvoda Pedagógiai programját a törvényben előírt módon megjelentetjük az óvoda honlapján, valamint megtekinthető az óvoda irodájában nyomtatott formátumban.

Kelt: Budapest, 2018. szeptember 1.

LEGITIMÁCIÓS ZÁRADÉK

A Tündérrózsa Waldorf Óvoda nevelőtestülete: 100 %-os arányban, a 2018. szeptember 1-én kelt nevelőtestületi határozata alapján, a Tündérrózsa Waldorf Óvoda Pedagógiai Programját elfogadta.

Vercsek Judit .....
Óvónői kollégium nevében óvodavezető

Kelt: ....., 2018. ....

A Tündérrózsa Waldorf Óvoda helyi nevelési programját véleményezte:

Marokházi Judit .....
A szülői közösség nevében aláírás

Kelt: ....., 2018. ....

Az Tündérrózsa Waldorf Óvoda Pedagógiai Programját jóváhagyta az intézmény fenntartója, a Rákosmenti Waldorfpedagógiai Alapítvány

Jobbágy Gergely .....
A fenntartó nevében aláírás

Kelt: ....., 2018. ....